

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

**SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS IR LOGOPEDIJOS
BAKALAURO STUDIJŲ PROGRAMA**

RENATA ANDRIJAUSKIENĖ

Bakalauro baigiamasis darbas

**LOGOPEDŲ PATIRTYS, VERTINANT PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ
KALBĄ, KALBĖJIMĄ IR KOMUNIKACIJĄ**

Darbo vadovas (-ė): Dr. Odeta Šapelytė

Šiauliai, 2024

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	Renata Andrijauskienė
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Specialiosios pedagogikos ir logopedijos Special education and language and speech therapists'
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	Logopedų patirtys, vertinant pradinį klasių mokinių kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją <i>Speech Therapists' Experiences in Assessment of Primary School Children's Language, Speech and Communication</i>
Darbo tipas <i>Thesistype</i>	Baigiamasis darbas <i>Final Thesis</i>

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs. Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work. Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, **Renata Andrijauskienė**, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)

X

Embargo laikotarpis
Embargo Period

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

- _____ mėnesių / *months*
(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).
- X Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested*.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

--

Santrauka

Bakalauro baigiamojo darbo tema „Logopedų patirtys, vertinant pradinių klasių mokinių kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją“.

Tyrimo aktualumas. Statistiniai duomenys atskleidžia, kad kalbėjimo ir kalbos sutrikimą, turinčių vaikų skaičius per pastaruosius ketverius metus, bendrojo ugdymo mokyklose, auga: 2019-2020 m. m. tokių vaikų buvo 17 440, 2020-2021 m. m. – 18 526, 2021-2022 m. m. – 18 734, 2022-2023 m. m. – 18 899, 2023-2024 m.m. – 19 075 (Oficialios statistikos portalas, 2024). Duomenys atskleidžia, kad kalbos ir kalbėjimo sutrikimų tendencija yra auganti, todėl didėja ir logopedinio vertinimo poreikis ir svarba vaiko kalbai, kalbėjimui ir komunikacijai įvertinti.

Tyrimo objektas – įvertinti logopedų patirtis, vertinant pradinių klasių mokinių komunikaciją, kalbą bei kalbėjimą.

Probleminis klausimas: Baigiamojo darbo tyrimo problema atskleidžiama pagrindiniu klausimu – kokios yra logopedų patirtys, vertinant pradinių klasių mokinių komunikaciją, kalbą bei kalbėjimą?

Tyrimo tikslas: įvertinti logopedų patirtis, vertinant pradinių klasių mokinių komunikaciją, kalbą bei kalbėjimą.

Empiriniai uždaviniai: pusiau struktūruoto interviu metodu atskleisti tyrimo dalyvių patirtis, vertinant pradinių klasių mokinių komunikaciją, kalbą ir kalbėjimą.

Tyrimo metodai ir tyrimo imtis. Tyrimui pasirinktas pusiau struktūruotas interviu taikytas, siekiant atskleisti tyrimo dalyvių patirtis, vertinant pradinių klasių mokinių kalbą, kalbėjimą bei komunikaciją ir kokybinis turinio analizės metodas taikytas tyrimo metu gautų kokybinių duomenų rezultatams atskleisti. Tyrimo dalyvavo 10 logopedų praktikų, atliekančių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimą pradinėse klasėse.

Tyrimo rezultatai. Tyrimo metu gauti duomenys atskleidė, kad logopedų vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas yra ilgas procesas ir jam investuojama daug laiko. Logopediniam vertinimui logopedai renkasi, kokiais tyrimo įrankiais naudotis, siekdami įvertinti vaiko kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją, tačiau visi naudoja kalbos tyrimo korteles ir vaizdinę medžiagą pateiktą, vertinimo metodikose. Tyrimo dalyvavusių logopedų pastebėjimai yra susiję su skirtingomis vertinimo metodikomis, atnaujintos vertinimo medžiagos trūkumu ir tikroviškesnės vizualinės medžiagos poreikiu. Tyrimas atskleidė, kad logopedinis vertinimas taptų efektyvesnis, jei būtų naudojama vieninga vertinimo metodika, logopedinio vertinimo metodikos būtų skaitmenizuotos, o tėvų/globėjų ir kitų pedagogų bendradarbiavimas su logopedu būtų glaudesnis ir atviresnis.

Esminiai žodžiai: bendrasis ugdymas; kalbėjimo ir kalbos situacija; komunikacija; logopedinis vertinimas; mokinys; specialieji ugdymosi poreikiai; logopedinio vertinimo tikslas; logopedinio vertinimo procesas; kalbos ir kalbėjimo sutrikimai.

Esminiai žodžiai

Bendrasis ugdymas – pradinis ugdymas, pagrindinis ugdymas, vidurinis ugdymas (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991, 2 straipsnis, 2 dalis).

Kalbėjimo ir kalbos situacija - pradinių klasių mokinių kalbėjimas ir kalba pagal Makauskienę ir Ivoškuvienę (2019, p. 67) apibūdinama, kai mokiniai geba suprasti vaizdingus posakius, perkeltine prasme galėtų nusakyti istorijos pabaigą, kai stengiasi pajuokauti, galėtų tiksliai apibūdinti daiktą ar kurti pasakojimą pagal paveikslėlių seriją (2019, p.67).

Komunikacija – tai įvairios bendravimo, ryšių, susisiekimo perdavimo formos, kai yra keičiamasi patirtimi, išgyvenimais, informacija, žiniomis, socialinė sąveika ženklais (Adler, Rosenfield ir kt. 2018).

Logopedinis įvertinimas - logopedas įvertina ir išsamiai apibūdina sritis: rišliąją kalbą (girdėto teksto suvokimą ir atpasakojimą, pasakojimus pagal siužetinius ir serijinius paveikslėlius), žodyną, gramatinį taisyklumą, tartį, foneminį suvokimą, rašymą, diktuojant ir nurašant, skaitymą ir skaityto teksto suvokimą, vertinant ir artikuliacinio aparato būklę (<https://www.vilniausppt.lt/specialiuju-ugdymosi-poreikiu-ivertinimas-2/>).

Mokinys – asmuo, kuris mokosi (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991, 17 straipsnis).

Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991, 26 straipsnis).

Logopedinio vertinimo tikslas – pagal Makauskienę ir Ivoškuvienę, tai reiškia „išsiaiškinti ar vaikas, suaugęs asmuo turi sutrikimą, nustatyti jo pobūdį, sunkumą ir nustatyti tolesnes prognozes“ (p. 71, 2022).

Logopedinio vertinimo procesas – pagal Makauskienę ir Ivoškuvienę, jį sudaro „kelios dalys: kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos įvertinimas, duomenų apibendrinimas, vertinimo išvados ir sprendimų priėmimas dėl logopedinės pagalbos teikimo“ (p. 71, 2022).

Kalbos ir kalbėjimo sutrikimai – pagal Makauskienę ir Ivoškuvienę, jie „apibūdinami kaip heterogeniška sutrikimų grupė, kuriai priskiriami visos kalbos sistemos ar jos dalies sutrikimai“, t.y „garsų tarimo, sklاندaus kalbėjimo, balso, kalbos išraiškos ir (ar) suvokimo sutrikimai, sulėtėjusi kalbos raida, kalbos netekimas“ (p. 32, 2022).

Summary

Bachelor's thesis topic "Speech Therapists' Experiences in Assessment of Primary School Children's Language, Speech and Communication".

Relevance of the study. Statistics show that the number of children with speech and language disorders in mainstream schools has been increasing over the last four years: 17,440 in 2019-2020, 18,526 in 2020-2021, 18,734 in 2021-2022, 8,899 in 2022-2023 and , 19 075 in 2023-2024 m.m. – (Official Statistics Portal, 2024). The data show that the prevalence of speech and language disorders is growing what increases the need and importance of speech and language therapy assessment for children's speech, language and communication

Object of the study was to assess the experiences of speech and language therapists' in assessment of speech, language and communication of primary school students.

The main problematic question of the final thesis is - what are the experiences of speech and language therapists' in assessment of speech, language and communication, of primary school children?

Empiric research objective: by means of semi-structured interview method to uncover the experiences of the study participants' experience in assessment of speech, language and communication of primary school students.

Methods and sampling of the study. The semi-structured interview was used to reveal the experiences of study participants in terms of language, speech and communication of primary school students and the qualitative content analysis method was used to reveal the results of the qualitative results. 10 speech therapists participated in the study who practice speech, language and communication assessments of primary school students.

Results of the study. The findings revealed that childrens' speech and language therapy assessment is a lengthy and time-consuming process. Speech and language therapists choose which research tools to use for the assessment of speech, language and communication, however all of them use speech investigation cards and visual material presented in assessment methodics. The observations of participants of the study (speech and language therapists') are related to the different assessment methodologies, the lack of up-to-date assessment materials and the use of more realistic visual materials. The study showed that uniform assessment methodologies, digitisation of assessment methodologies and more open and close cooperation between parents/patrons and teachers with e speech and language therapists' would make speech therapy assessment more effective.*Keywords* *general education:* situation of speech and language; communication; speech therapy assessment; student; special education needs; purpose of speech therapy assessment; speech therapy assessment process; speech and language disorders.

TURINYS

ĮVADAS	8
1. PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ KALBOS, KALBĖJIMO IR KOMUNIKACIJOS VERTINIMAS TEORINIŲ ASPEKTU	12
1.1.1. Logopedinio vertinimo poreikis	12
1.1.2. Logopedo funkcijos ir kalbos sutrikimo vertinimo ypatumai	14
1.2. Kalbos sutrikimų logopedinio vertinimo problematika	17
1.3. Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo įrankiai	20
1.3.1. Kalbos, kalbėjimo, komunikacijos vertinimo instrumentai Lietuvoje	22
1.3.2. Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo instrumentai Jungtinėje Karalystėje	25
2. LOGOPEDŲ PATIRČIŲ, VERTINANT PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ KALBĄ, KALBĖJIMĄ IR KOMUNIKACIJĄ, TYRIMAS	29
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	31
2.2. Tyrimo rezultatų analizė	31
2.2.1. Logopedų pasiruošimo kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui patirtys	32
2.2.2. Logopedų kalbos vertinimo kortelių pildymo ir vertinimo patirtys	36
2.2.3. Logopedų patirtys, formuluojant vertinimo išvadas ir rekomendacijas	40
2.2.4. Logopedinio vertinimo tobulintinos kryptys	43
2.3. Apibendrinimas	46
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	48
LITERATŪRA	51
PRIEDAI	56

IVADAS

Temos aktualumas. Kalba – tai gebėjimas bendrauti su kitais. Kalba apima visas bendravimo formas, išreikštas žodžiu, raštu, vartojamais ženklais, gestais ar veido išraiškomis. Tačiau šnekamoji kalba yra veiksmingiausia ir plačiausiai naudojama komunikacijos forma (Indayani, 2016). Pagal Makauskienę ir Ivoškuvienę (2022) kalbėjimo procesas, ar kalbinis bendravimas apibūdinamas kaip žmonių tarpusavio kontaktų pagrindas susidaryti aukščiausios pažintinės veiklos formoms. Mokymasis komunikuoti yra vienas iš pagrindinių ankstyvosios vaikystės vystymosi užduočių. Vaikams komunikacija yra itin svarbi, kadangi gebėjimas bendrauti yra priemonė, kuria yra patenkinami vaiko poreikiai. Vaiko kalbos raiška prasideda galvos, akių, kūno judesiais, pavieniais garsais, tuomet kalbos progresas pereina prie žodžių, sakinių bei pokalbių, keičiantis verbaline ir neverbaline informacija (Gooden, Kearns, 2013).

Tačiau vaiko kalbos, kalbėjimo vystymasis bei komunikacija gali apimti itin sudėtingus procesus. Daugelis vaikų patiria kalbinius sutrikimus, kuomet vėluoja jų kalba, o į mokykla ateina su stokojamais komunikacijos įgūdžiais. Dėl minėtos priežasties, mokslinėje literatūroje skiriamas vis didesnis dėmesys vaiko kalbos, kalbiniam ir bendravimo poreikiams (Dockrell, Howell, Leung, Fugard, 2017). Vaiko kalbos ir kalbėjimo vystymąsi gali sąlygoti įvairūs veiksniai: vaiko asmenybė, sveikata, intelektas, šeimos socioekonominė padėtis, šeimos tarpusavio ryšiai, struktūra, santykiai su bendraamžiais ir kt. (Indayani, 2016). Akcentuojama, jog kalbos sutrikimai pradinėse klasėse yra vienas iš pagrindinių veiksnių, sąlygojančių vaikų nerimą, kadangi kalba ir kalbėjimas daro didelį poveikį ir kiekvieno vaiko socializacijai (Ivoškuvienė, Bražienė, Lukšienė, 2016). Dėl minėtos priežasties, ankstyvas kalbos ir kalbėjimo vėlavimo identifikavimas yra itin svarbus, siekiant pritaikyti reikiamas intervencijas, tad vaiko kalbos ir kalbėjimo vystymosi stebėjimas būtinas, siekiant nustatyti kalbos ir kalbėjimo sutrikimų rizikas (ypač dideles) kuo ankstesniame vaiko vystymosi laikotarpyje (Feldman, 2019).

Statistiniai duomenys atskleidžia, kad kalbėjimo ir kalbos sutrikimą turinčių vaikų skaičius per pastaruosius ketverius metus, bendrojo ugdymo mokyklose, auga: 2019-2020 m. m. tokių vaikų buvo 17 440, 2020-2021 m. m. – 18 526, 2021-2022 m. m. – 18 734, 2022-2023 m. m. – 18 899 (Oficialios statistikos portalas, 2022). Tai rodo, kad, kad kalbos ir kalbėjimo sutrikimų tendencija yra auganti, todėl didėja logopedinio vertinimo svarba vaiko kalbai, kalbėjimui ir komunikacijai.

Vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, išorinę pagalbą ugdymo procese teikia įvairūs specialistai: mokytojai, pediatrai, auklėtojai, kineziterapeutai, psichologai, socialiniai, specialieji pedagogai, logopedai ir kt. (Kantavičiūtė, 2015). Logopedo pagrindinė funkcija yra įvertinti vaikų komunikacijos gebėjimus, nustatant bei padedant įveikti jų kalbos ir kalbėjimo

sutrikimus (Fulcher-Rood, Castilla-Earls, Higginbotham, 2018). Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos logopedo pavyzdiniame pareigybės aprašyme (2004) nurodoma, jog logopedas yra asmuo, kuris vertina vaikų (mokinių) kalbos raidą, nustato kalbos bei kitus vaiko komunikacinius sutrikimus, teikiantis konsultacijas šių sutrikimų prevencijos, šalinimo bei sutrikimų turinčių vaikų ugdymo klausimais. Logopedai vykdydami savo funkcijas remiasi švietimo ir mokslo ministro patvirtintais Specialiosios pedagoginės pagalbos asmeniui iki 21 metų teikimo ir kvalifikacinių reikalavimų nustatymo šios pagalbos teikėjams tvarkos aprašu (2011, Nr.V-1228), Mokinių turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių grupių nustatymo ir jų specialiųjų poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašu (2011, Nr.V-1265/V-685/A1-317). Tad kaip pažymi Ulcher-Rood, Castilla-Earls ir Higginbotham (2016) ir Ališauskas (2019), logopedo funkcijoms atlikti yra itin svarbūs vaikų kalbos, kalbėjimo bei komunikacijos vertinimo tikslai, apimantys standartizuotų ir neformalių priemonių rinkinį, siekiant, kuo objektyviau įvertinti vaikų įtariamus kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, kuriems įveikti turi būti pritaikyti tinkamiausi ir specifiniai sprendimo būdai.

Dėl minėtų priežasčių darbo tema yra itin aktuali, kadangi kaip pažymi Dockrell, Howell, Leung ir Fugard (2017) veiksmingų paslaugų vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, kūrimas yra itin svarbus tiek dabarties, tiek ateities kontekste. Šių paslaugų kūrimas turi apimti logopedų kompetencijas bei veiksmingas bendradarbiavimo praktikas, norint ne tik sumažinti vaiko kalbos ir kalbėjimo pasekmes vaiko komunikacijai bei socializacijai, tačiau ir taikyti prevencines priemones šių sutrikimų atsiradimui ar progresavimui.

Nors vaikų kalbos vertinimas atliekamas ankstyvajame jų amžiuje, siekiant nustatyti vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimą, kad jam būtų suteikta savalaikė pagalba. Kalbinės veiklos vertinime, logopedai vertina vaiko klausymąsi ir girdimąjį suvokimą, kalbos supratimą ir garsų tarimą ir kitus aspektus, susijusius su kalba, kalbėjimu ir komunikacija. Tačiau kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas nėra tobulas ir turi trūkumų, nes standartizuoti testai nėra lankstūs ir pritaikyti lietuviškai kalbantiems vaikams, todėl susiduriama su problema vertinant vaikų kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją iš daugiakalbių šeimų. Kita problema, kuri pastebima vertinant vaiko kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją – neatsižvelgiama į vaiko socialinę, emocinę, kultūrinę aplinką, kas neatskleidžia realaus vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų. Be to, kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo metodikos yra naudojamos daugiau, nei penkerius metus, ir jos jau nėra pritaikytos prie šiuolaikinių vaikų pasaulėžiūros ir poreikių, nes vaikai nesupranta paveikslėlių, pateiktų vertinimo instrumentuose, ar nebemoka įvardinti paveiksluose pavaizduotų veiksmų.

Probleminiai klausimai. Baigiamojo darbo tyrimo problema atskleidžiama pagrindiniu probleminiu klausimu – kokios yra logopedų patirtys, vertinant pradinių klasių mokinių komunikaciją, kalbą bei kalbėjimą?

Tyrimo objektas – subjektyvios logopedų pradinių klasių mokinių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos logopedinio vertinimo patirtys.

Tyrimo tikslas – atskleisti logopedų patirtis, vertinant pradinių klasių mokinių komunikaciją, kalbą bei kalbėjimą.

Uždaviniai:

1. Teorinės analizės pagrindu atskleisti kalbos ir kalbėjimo logopedinio vertinimo poreikį bei reikalavimus, vertinant pradinių klasių komunikaciją, kalbą bei kalbėjimą.

2. Teorinės analizės pagrindu išnagrinėti įrankius, kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos pradinių klasių mokinių logopediniam vertinimui Lietuvoje.

3. Pusiaus struktūruoto interviu metodu atskleisti tyrimo dalyvių patirtis logopediniame pradinių klasių mokinių vertinime.

4. Empiriniu tyrimu atskleisti logopedams kylančius iššūkius, vertinant vaiko kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją bei tobulintinas vertinimo kryptis jų individualios patirties pagrindu.

Tyrimo metodai:

1. Teorinė analizė taikyta, siekiant išnagrinėti kalbėjimo ir kalbos logopedinio vertinimo poreikį pradinių klasių mokiniams, išanalizuoti įrankius, skirtus kalbos, kalbėjimo bei komunikacijos logopediniam vertinimui pradinių klasių mokinių aspektu.

2. Pusiaus struktūruotas interviu taikytas, siekiant atskleisti tyrimo dalyvių subjektyvias patirtis, vertinant pradinių klasių mokinių kalbą, kalbėjimą bei komunikaciją.

3. Kokybinis turinio analizės metodas taikytas pusiaus struktūruoto interviu metu gautų kokybinių duomenų rezultatams išryškinti.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 10 logopedų, atitinkančių darbo tyrimų dalyviams keliamus kriterijus. Tyrimo dalyviai turi sukaupę didelę darbo patirtį ar ją kaupia išsamaus pradinių klasių mokinių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo kontekste.

Baigiamojo darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro santrauka lietuvių kalba, esminiai žodžiai, santrauka anglų kalba, 2 skyriai, kurių pirmame yra analizuojamas pradinių klasių mokinių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas, logopedinio poreikio, logopedo funkcijos ir kalbos sutrikimų vertinimo sutrikimų aspektu, analizuojama kalbos sutrikimų vertinimo problematika bei kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo įrankiai mūsų šalyje ir kitose šalyse, o antrame bakalauro darbo skyriuje yra aprašomas atliktas tyrimas, logopedų patirčių vertinimo patirtys, tiriant mokinių kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją, pateikiama tyrimo rezultatų analizė, logopedų

pasiruošimo, atlikti logopedinį vertinimą patirtys, jų patirtys, pildant kalbos vertinimo korteles, formuluojant logopedinio vertinimo išvadas bei rekomendacijas darbe yra pateikti 3 paveikslai, 7 lentelės, 57 literatūros šaltiniai, iš kurių 24 lietuvių ir 33 anglų kalbomis. Baigiamojo darbo apimtis be priedų – 55 puslapiai.

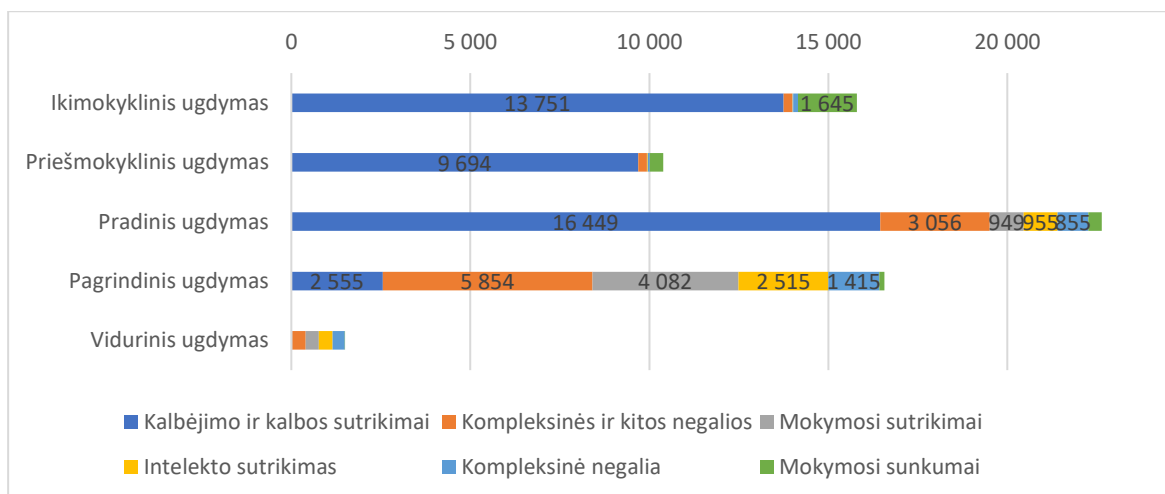
1. PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ KALBOS, KALBĖJIMO IR KOMUNIKACIJOS VERTINIMAS TEORINIŲ ASPEKTU

1.1. Logopedinio vertinimo poreikis bei reikalavimai

Komunikacija, bendravimas yra svarbūs elementai, kurie lydi žmogų visą gyvenimą, todėl vaikų kalbėjimo sutrikimus svarbu nustatyti ankstyvajame amžiuje, kad būtų galima jiems suteikti savalaikę pagalbą. Todėl logopedinis vertinimas tampa ypač aktualus pradiniam ugdyme.

1.1.1. Logopedinio vertinimo poreikis

Kalba yra žodinė minčių ir idėjų išraiška, taip pat kalba naudojama komunikuojant. Kalbą galima apibūdinti kaip kodą, kuris turi sutartas taisykles, kurios naudojamos bendravime su kitais žmonėmis. Todėl jau ankstyvame amžiuje tėvai/globėjai, kurie stebi vaikų kalbą, pastebėję, kad vaiko kalba neatitinka to paties amžiaus vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimų, turėtų pasikonsultuoti su specialistais (Williams, McLeod, 2012; Naqi, Winter, 2022), t.y. logopedais. Logopedinio vertinimo poreikis Lietuvoje didėja (tai rodo statistiniai duomenys), nes vaikų, turinčių kalbos, kalbėjimo sutrikimus, skaičius auga: nuo 2019-2020 m. m. iki 2022-2023 m. m. kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, turinčių vaikų skaičius ugdymo įstaigose padidėjo 7,72 proc. (Oficialios statistikos portalas, 2023). Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (2023) taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad specialiųjų ugdymosi poreikių (toliau SUP) mokinių skaičius kasmet didėja, o kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, turinčių mokinių skaičius sudaro beveik pusę visų SUP mokinių pradiniam ugdyme (žr. 1 pav.).

1 pav. SUP mokinių skaičius pagal sutrikimą (cit. iš SMSM., 2022, p. 93)

SUP mokiniai ugdomi ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo pakopose, tačiau SUP mokiniai turi ir įvairių kitų negalių, pvz. kompleksinių sutrikimų ir pan. Reikia nepaminti, kad logopedai dirba ir vertina išskirtinius vaikus/mokinius Pagal Haufmann ir kt. (2014), reikia nepaminti, kad kitokie – išskirtiniai mokiniai skiriasi, jie arba gali susidurti su problemomis mąstant, girdint, kalbant, bendraujant, judant ar gali pasižymėti ypatingais gabumais, da-niausiai, tai yra ypatingų gebėjimų ir negalių derinys.

Atkreiptinas dėmesys, kad kalbėjimo ir kalbos sutrikimus turintys mokiniai, dažnai turi vidutinius specialiuosius ugdymosi poreikius (SUP)¹. Kaip matyti iš 1 pav., didžiausią skaičių mokinių, turinčių kalbėjimo ir kalbos sutrikimus, sudaro pradinio ugdymo mokiniai (16 449), ikimokykliniame ugdyme (13 751) ir priešmokykliniame ugdyme (9 694). Tuo tarpu kompleksinės ir kitos negalios turinčių vaikų/mokinių didžiausias skaičius yra pradinio (3 056) ugdymo ir pagrindinio ugdymo (5 854) pakopose. Dėl kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, mokiniai gali susidurti su mokymosi sunkumais ar sutrikimais.² Mokslininkė Currie (2022), atkreipia dėmesį į tai, kad kalbos ir kalbėjimo įgūdžiai turi įtakos vaiko mokymuisi, todėl, kad kalba įgyjama kartu su su dėmesio, pažinimo, socialinių įgūdžių ir fizinio vystymosi įgūdžiais. Esant kalbos ir kalbėjimo sutrikimui, svarbu išsiaiškinti sutrikimo lygį ir ar priežastį. Kaputytė (2019) taip pat teigia, kad kalba ir kalbėjimas turi įtakos vaiko ugdymui(si), tačiau priešingai, nei Currie (2022), autorė išskiria kalbos sutrikimų prevencijos svarbą bei logopedinio vertinimo pagrindinius elementus: aiškius, konkrečius tikslus, kai tikslinga numatyti veiksmus, padėsiančius įvertinti vaiko kalbą ir kalbėjimą, tikėtiną ugdymosi rezultatą, bei ugdymosi resursus ateityje.

Kalbos svarba žmogaus gyvenime yra neatsiejama nuo kasdienės veiklos, glaudžiai siejama su ugdymo(si) galimybėmis, o ateityje ir su įsitraukimu į darbo rinką. Sutrikusi kalba riboja žmogaus galimybes dalintis idėjomis ar nuomonėmis, išreikšti savo mintis, įsitikinimus. Ankstyvas kalbos sutrikimo pastebėjimas, įvertinimas ir intervencija jai įveikti yra svarbus aspektas, siekiant vaiko/asmens gerovės ateityje. Ugdymo įstaigos logopedai, pastebėję vaiko kalbos sutrikimus atlieka kalbos vertinimą, tačiau, Williams, McLeod (2012) nuomone, kalbos vertinimas turėtų būti atliekamas kartu su formaliu neurologiniu vertinimu, kuris sudaro prielaidas nustatyti konkrečias kalbos sutrikimų priežastis. Pastarajai nuomonei pritaria ir Barkmeier-Kraemer su Clark (2017), kurie teigia, kad nepriklausomai nuo amžiaus (suaugęs ar vaikas), kalbos sutrikimų priežastimi gali būti neurologinės ligos (dėl insulto, traumų, navikų, cerebrinio paralyžiaus, gomurio plyšio, burnos ir veido raumenų, klausos sutrikimų, mikčiojimo, motorinių kalbos sutrikimų ir kitų būklių). Be to, rekomenduojama atsižvelgti į asmens šeimos sveikatos

¹ Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (2022). Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. Įtraukusis ugdymas. NŠA: Vilnius

² Ten pat.

istoriją. Huang, Siyambalapitiya, Cornwell (2019) nuomone, kalbos vertinimas yra daugiafunkcinis metodas, kuris turi apimti ne tik vertinamojo šeimos istoriją ir sveikatos istoriją, bet ir socioekonominę šeimos būklę. Tai gali būti aktualu daugiakalbėse šeimose, kur vyrauja kelios kultūrų ir kalbos samplaikos, galinčios turėti tiesioginės įtakos vaiko kalbai. Tačiau autoriai atkreipia dėmesį į tai, kad kalbos vertinimas yra labai atsakingas darbas, nes, neteisingai/klaidingai nustatius kalbos sutrikimus, galimas priežastis, numatomi teikiamos pagalbos būdai gali neduoti pageidaujamo teigiamo rezultato. Todėl, pasak Huang, Siyambalapitiya, Cornwell (2019), tiriant konkretų kalbos sutrikimą, svarbu naudoti kelis vertinimo metodus, kad nustatytas sutrikimas nekeltų jokių abejonių.

Apibendrinant galima teigti, kad kalbos vertinimo poreikis nuolat Lietuvoje auga, o pats vaikų/mokinių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas yra daugiafunkcinis, ir gali apimti keletą kalbos tyrimo metodų.

1.1.2. Logopedo funkcijos ir kalbos sutrikimo vertinimo ypatumai

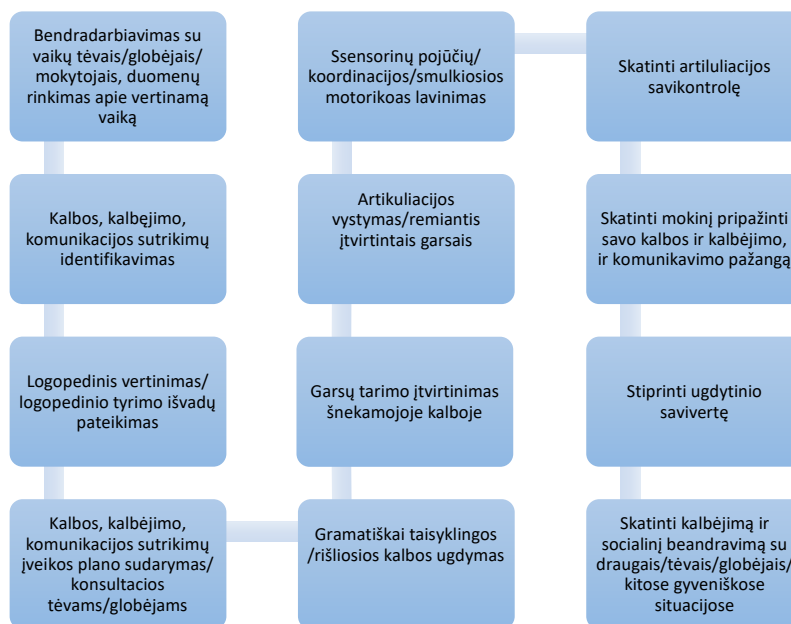
Kalbos sutrikimo vertinimą atlieka logopedai, tačiau ugdymo įstaigų ir savivaldybių pedagoginių psichologinių tarnybų (toliau PPT) logopedų kalbos vertinimas šiek tiek skiriasi. PPT logopedams keliamas darbo patirties reikalavimas – ne mažiau kaip 3 metai darbo patirties mokykloje. PPT logopedai įvertina vaiko kalbos sutrikimus bei kitus komunikacijos sunkumus, teikia rekomendacijas, darbo būdus mokytojams, kitiems pagalbos specialistams bei teikia konsultacijas pagal poreikį. Be to, PPT logopedai turi dalyvauti, rengiant kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo metodikas.³ Ugdymo įstaigų logopedai priskiriami prie specialiosios pedagoginės pagalbos ir jiems privalu vadovautis Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašu (2011-07-08, Nr. V-1228). Ugdymo įstaigų logopedams, priešingai nei PPT logopedams nėra keliamas darbo patirties reikalavimas prieš įsidarbinant, tačiau jie privalo pastebėti, (i)vertinti vaiko kalbos sutrikimą bei gebėti, pasirinktais darbo metodais, įveikti vaiko kalbėjimo ir kalbos sutrikimus. Tačiau tiek PPT logopedams, tiek ugdymo įstaigų logopedams privalu turėti specialųjį išsilavinimą (aukštąjį ir logopedo ar defektologo logopedo, ar oligofrenopedagogo kvalifikaciją, įgyti specialiosios pedagogikos kvalifikacinį laipsnį, baigti specialiosios pedagogikos (logopedijos) studijų programą (specializaciją)). Logopedo darbo specifika apima ne tik individualų ar grupinį darbą su vaikais, bet ir gebėjimą atpažinti įvairius

³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įsakymas Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos logopedo pavyzdinio pareigybės aprašo. 2004 m. rugpjūčio 20 d. Nr. ISAK-1304, Vilnius.

kalbos sutrikimus.⁴ Nors ir yra prieinamų daug kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo metodų, logopedijos veiklą vystantis profesionalas turi mokėti įvertinti kiekvieno vertinimo instrumento trūkumas ir stipriąsias puses, nes priimtinas instrumentas turi leisti nustatyti, ar vaikas/mokinys turi ar neturi kalbos sutrikimų (palyginant su neurotipiniais vaikais/mokiniais), nustatyti konkrečius intervencijos tikslus ir vaikas/mokinys gali turėti kalbos sutrikimus ar ypatybes (Kaderawek, 2015).

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad logopedui keliami išsilavinimo reikalavimai, nes vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas yra sudėtingas procesas ir vertinimui reikalingos specifinės žinios. Paanalizavus keletos Lietuvos mokyklų logopedo funkcijas, galima daryti išvadą, kad logopedo darbo spektras apima kelias kryptis (žr. 2 pav.). Logopedų funkcijų spektras yra pakankamai platus, bet žinios, dirbant su pradinio mokyklinio amžiaus vaikais, turi būti sistemingai atnaujinamos ir turi būti ieškoma būdų, siekiant kokybiško kalbos, kalbėjimo bei komunikacinių gebėjimų tyrimo, sutrikimų atpažinimo, jų įvertinimo, įveikos strategijų kūrimo ir taikymo.

Kaip matyti 2 paveikslėlyje, logopedų funkcijų spektras yra platus, tačiau visos funkcijos yra susijusios su vaikų kalbos ir kalbėjimo, bendravimo ir komunikaciniais sutrikimų atpažinimu, ir šių sutrikimų įveika.

2 pav. Mokyklos logopedų funkcijos (sudaryta autorės)

⁴Reikalavimai logopedo pareigybei (2021). Vilniaus psichologinė pedagoginė tarnyba. <https://www.vilniausppt.lt/wp-content/uploads/2021/04/Logopedo-f-cijos-ir-spec-reikalavimai-pareigybei>.

Siekiant teigiamų vaiko kalbos, kalbėjimo, komunikacijos sutrikimo įveikos, svarbus yra tėvų/globėjų indėlis. Tačiau ne visi jie nori pripažinti, kad jų vaikai turi sutrikimus, kas apsunkina logopedo darbą, kuris negali teikti kvalifikuotos pagalbos vaikui, be tėvų sutikimo.

Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas atliekamas ne tik remiantis specialisto išvalgomis, bet atsižvelgiant ir į tėvų/globėjų nuomonę, pastebėjimus apie vaiko raidoje vykčius kalbos ir komunikacijos ypatumus žaidžiant, bendraujant su bendraamžiais, šeimos nariais ir kita. Tėvų/globėjų išvalgos gali padėti objektyviau įvertinti vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos turimus gebėjimus, sutrikimus. Kalbos vertinimas kiekvienam vaikui užtrunka skirtingai, nes tai priklauso nuo vaiko asmeninių savybių ir jo specifinių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų laipsnio. Vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas gali būti *neformalus* (stebimas vaiko šnekamosios kalbos, jos vartojimo bei supratimo lygis) ir *formalus* kalbos vertinimas, pasitelkiant konkrečias metodikas ir jų vertinimo korteles, padedančias nustatyti vaiko kalbos, kalbėjimo, komunikacijos lygį.⁵

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo 2011 m. liepos 13 d. Nr. V-1265/V-685/A1-317, numato, kad vaiko specialiuosius poreikius nustato PPT dirbantys specialistai (psichologas, logopedas, specialusis pedagogas, socialinis pedagogas, neurologas). Tačiau šiam vertinimui, reikalingas raštiškas tėvų sutikimas, be jo, atlikti vaiko vertinimo negalima. Vertinant vaiką, specialistai bendrauja ir su vaiko tėvais /globėjais. Logopedas vertina vaiko kalbos ir kalbėjimo ypatumus. Nuo 6 metų tiriamais vaikais specialistų kabinetus gali eiti vienas, tėvai laukia vaiko už durų. PPT atliekamas tyrimas kompleksinis ir vėliau pateikiamos išvados, nustatomas vaiko sutrikimo lygis, pateikiamos rekomendacijos darbui su vaiku. Kaip aprašo Pearson (2016), švietimo pagalbos specialistai turi suvokti, kad jie edukuoja išskirtinius mokinius, kurie skiriasi nuo neurotipinių. Tokie vaikai/mokiniai gali turėti ypatingų gabumų ar susidurti su mąstymo problemomis, kalbos ir kalbėjimo, klausos, judesio ar bendravimo.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad logopedų, dirbančių ugdymo įstaigose, funkcijų spektras labai platus, todėl vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas atliekamas ne tik logopedų, bet ir PPT specialistų. Vertinant vaiko kalbos, kalbėjimo, komunikacinius ir kitus specialiuosius poreikius, svarbūs yra tėvų pastebėjimai apie vaiko raidą ir tėvų raštiškas sutikimas atlikti vaiko vertinimą.

⁵ Speech Language Pathology Voice and Swallowing Center of Maine (2020). Speech & Language Assessment. <https://www.mainespeechtherapy.org/content/4030/Assessment/>

1.2. Kalbos sutrikimų logopedinio vertinimo problematika

Siekiant, kad vaikui būtų nustatytas tikslus sutrikimas, logopedai turi žinoti ne tik kalbos, kalbėjimo sutrikimo charakteristikas, apibrėžti, bet ir jo priežastį. Tai pakankamai sudėtinga ir gebėjimas atpažinti sutrikimus ateina su patirtimi. Kairienė ir Dainiūtė (2015) išskiria:

- motorinės kilmės garsų tarimo sutrikimus, kuriems priskiriami fonetinė artikuliacinė dislalija, hipertininė, hipotoninė, mišri dizartrija, organinės kilmės hipernosinumas;
- neurologinės kilmės sutrikimai, kuriems priskiriami dizartija, artikuliacinės dispraksija;
- kognityvinės-lingvistinės kilmės garsų tarimo sutrikimus bei jiems priskiriamus nepastovius kalbėjimo sutrikimus ir pastovius fonologinius sutrikimus (Kairienė, Dainiūtė, 2015).

Ceron, Pagliarin, Keske-Soares (2013) išskiria *motorinės kilmės fonetinį sutrikimą*, kuriam būdingas garsų tarimo sutrikimas, tačiau toks sutrikimas priskiriamas ir prie kognityvinės-lingvistinės kilmės sutrikimų, nes apima ir kalbėjimą, ir klausymąsi. Pagal *artikuliaciją*, kalbos sutrikimai gali būti nežymūs, tačiau jiems būdinga artikuliacinio aparato nežymūs pakitimai ir jie priskiriami fonetiniam sutrikimui. Kalbos sutrikimai gali būti skirstomi pagal *tariamų garsų sutrikimo laipsnį, tariamų garsų klaidų pobūdį*. Jei yra nustatomas *fonetinis sutrikimas* – tokiam vaikui mokymuisi tai turi mažai įtakos. Tačiau esant *fonologiniams sutrikimams* – vaikui sunkiau yra rašyti ir skaityti, o esant *fonologinio suvokimo* problemoms, vaikui yra sunkiau atlikti garsinės analizės ar atskirti panašaus sąskambio garsus, žodžius, ir toks vaikas susiduria su mokymosi sunkumais.

Netgi žinant kalbos ir kalbėjimo sutrikimų klasifikaciją, logopedai gali susidurti su vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo problematika, nes ne visi vaikai atsiveria, įsitraukia į vertinimą. Merrik, Roulstone ir Hayet (2004) pastebėjo, kad vaiko logopedinis vertinimas ir vėliau pagalba vaikui, siekiant įveikti kalbos sutrikimus, kelia problemų specialistams. Pagrindinė problema, kurią išskyrė tyrėjai – vaikas jaučiasi kitoks, jaučiasi stigmatizuojamas, ypač, jei jam padedama gydymo įstaigoje. Pennington, Goldbart ir Marshall (2004) pasiūlė terapijos metodą, siekiantį įveikti kalbos sutrikimus, kai terapija apima mokymąsi per bendravimą, pateikiamos informaciją supratimą, tačiau šis procesas įmanomas, jei suaugęs žmogus, dirbantis su kalbėjimo sunkumų turinčiu vaiku, užmegs su juo glaudų ryšį. Merrik ir kt. (2004) dar išskiria ir vaiko sveikatos aspektą, teigdami, kad cerebralinis paralyžius turi įtakos vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikavimo sutrikimams ir tokiems vaikams reikalinga terapinė pagalba, tačiau joje turi būti būtinai numatytos alternatyvios bendravimo metodikos (pvz. simboliai, kortelės ir pan.).

Tiksliai pastebėta apie kitakalbių vaikų vertinimą, kas yra aktualu šiandieninėje situacijoje, kai į mokyklas vis daugiau atvyksta vaikų iš artimos kaimynystės (Ukrainos, Baltarusijos ir pan.), kai iš daugiakultūrių šeimų ar vaikai su tėvais grįžta iš užsienio, kai skatinama tiek imigracija ar reimigracija. Tokių vaikų kalbos vertinimas yra problematiškas, nes tiek ne visi specialistai moka užsienio kalbą, tiek nėra instrumentų, galinčių objektyviai įvertinti kitakalbio ir/ar daugiakultūrinėje šeimoje augančio vaiko /mokinio kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimus ir/ar sutrikimus. Ortiz, Ochoa ir Dynda (2012) nuomone, laikantis griežtų kalbos ir kalbėjimo vertinimo reikalavimų ir juos taikant vaikui, kurio gimtoji ar šeimos kalba skiriasi nuo ugdymo įstaigos kalbos, kurioje mokosi vaikas, yra neobjektyvus ir netikslus. Toks vertinimas neatskleidžia tikrosios vaiko/mokinio kalbos ar kalbėjimo, bendravimo situacijos ir vaiko „nukrypimas“ nuo vertinimo normos, yra dažna pasekmė, kai vaikui/mokiniui yra rekomenduojamas ugdymas specializuotose ugdymo įstaigose. Reikia pažymėti, kad tokių vaikų vertinime nėra įvertinami vaiko/mokinio kultūriniai ir kalbiniai skirtumai, todėl, autorių nuomone, tai yra akivaizdus vaikų teisių pažeidimas. Tokios pat nuomonės yra Katz ir kt. (2010), kurie teigia, kad norminiai kalbos vertinimo dokumentai nėra pakankamai lankstūs kitakalbių, daugiakultūrių šeimų vaikų/mokinių atžvilgiu. Squires (2013) dar išskiria ir vertinimo dokumentų lankstumo neigiamas pasekmes kaip augantį kalbos ir kalbėjimo sutrikimus turinčių mokinių skaičių mokykloje. Kalbos vertinimo formų trūkumus analizuoja Krueger (2019), kuris pastebi, kad vertinimo protokoluose, bendraujant su vaiku/mokiniu, nėra vertinamas socialinis poveikis vaiko kalbai ir kalbėjimui. Kita mokslinėje literatūroje išskiriama kalbos ir kalbėjimo vertinimo problematika – *socioemocinės vaiko problemos*. Vertinant vaiko funkcinius bei kalbinius gebėjimus, svarbu atsižvelgti į jo socialinę-emocinę būklę, todėl kartais rekomenduojama vaiko vertinimą atlikti stebint vaiką jam pažįstamoje aplinkoje (klasėje, žaidimo aikštelėje ir pan.). Labai svarbi kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinime yra atvira ir sąžininga *tėvų/mokytojų nuomonė apie vaiką*, jo sunkumus bei stiprybes (McLeod, Verdon, 2014; Ireland, McLeod, Farquharson, Crowe, 2020).

Vertinant vaiko kalbos, kalbėjimo, komunikacijos įgūdžius, yra labai svarbu atkreipti dėmesį į *vaiko/ mokinio emocinius aspektus, bendraujant su bendraamžiais*. Charman ir kt. (2015) atliktas tyrimas atskleidė, kad vaikai, turintys kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, susiduria su didesniais emociniais sunkumais komunikavime, nei jų bendraamžiai, neturintys kalbos ir kalbėjimo sutrikimo. Bloom ir kt. (2020) iš dalies pritaria Charman ir kt. (2015), kad tiriant vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, labai svarbus *emocinis aspektas*. Tačiau Bloom ir kt. (2020) atliko tyrimą, paremtą kryžminės analizės metodu ir pasidalino įžvalgomis, kad mokykloje patirtos neigiamos emocijos formuoja neigiamą patirtį, o teigiamos – pozityvią patirtį mokykloje, kas turi teigiamos

įtakos geresniems ugdymo(si) rezultatams, bendravimui su bendraamžiais. Pozityvią patirtį galima formuoti per pasisakojimus, bendravimą, minčių išsakymą. Tačiau neigiamų emocijų „neutralizavimas“ gali būti apsunkintas, dirbant su skirtingais specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais.

Bliss ir McCabe (2012) nuomone, patirtiniai pasakojimai tokie, kaip išgalvotos istorijos ar atpasakojimas, yra pakankamai objektyvus ir tinkamas, vertinant jaunesnio amžiaus vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, o aiškinamasis – labiau tinkamas paaugliams. Tačiau Kasputytės (2019) teigimu, kalbos ir kalbėjimo sutrikimo prevencija yra svarbi, siekiant vaiko komunikacinių įgūdžių vystymo(si) tikslinga kryptimi. Jos aptariamas kalbos sutrikimų prevencijos modelis apima poveikio priemones, kurios yra nuolat stebimos, kontroliuojamos ir vertinamas jų efektyvumas. Šio modelio esmė – dėmesys vaiko artikuliacijai ir smulkiosios motorikos lavinimui. Autorės nuomone, tai tik maža dalis, ko iš tiesų reikia vaiko kalbiniam gebėjimui vystyti, formuoti (pvz. verbalinės atminties lavinimas, rišliosios kalbos plėtojimas, garsų tarimo tikslinimas ir įtvirtinimas).

Apibendrinant, galima teigti, kad kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas turi trūkumų dėl standartizuotų testų naudojimo, kurie nėra lankstūs ir nėra pilnai pritaikyti vaikams iš daugiakalbių šeimų, kai nevisada yra atsižvelgiama į vaiko socioemocinę, kultūrinę, socialinę aplinką, kai stokojama šiuolaikiškesnių ir pradinių klasių vaikams labiau priimtinių kalbos ir kalbėjimo, komunikacijos vertinimo metodikų.

Analizuojant mokslinę literatūrą ir šalies statistinius duomenis paaiškėjo, kad logopedinio vertinimo poreikis kasmet auga, nes pagal oficialios statistikos duomenimis – beveik pusė visų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų/mokinių turi kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus, stebimus pradiniam ir mokykliniam ugdyme. Moksliniai duomenys atskleidė, kad logopedinis vertinimas yra daugiafunkcinis, gali apimti keletą kalbos tyrimo metodų. Logopedams, dirbantiems švietimo įstaigose yra keliama labai daug profesinės kompetencijos reikalavimų. Vertinant vaiko kalbos, kalbėjimo, komunikacinius ir specialiuosius vaikų/mokinių ugdymosi poreikius, svarbūs yra tėvų/globėjų atviri pastebėjimai apie vaiko raidą ir jų raštiškas sutikimas atlikti išsamų logopedinį vertinimą. Tam būtina surinkti informaciją apie vaiką/mokinį iš visų prieinamų šaltinių, ypač iš mokytojų, kaip vaiko/mokinio galimų kasdinių problemų, atsiskleidžiančių įvairiose aplinkose, stebėtojai. Dar yra labai svarbu logopediniam vertinimui pasiruošti, apgalvojant, kokias kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo metodikas, priemones (korteles, vaizdinę medžiagą ir kt.) tikslinga naudoti logopedinio vertinimo metu.

Išsiaiškinta, kad vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos pradinių klasių mokinių logopediniam vertinimui atlikti yra įvairių metodikų, dažniausiai naudojamos kalbos tyrimo metodijos yra „Kalbos tyrimas“, parengtas Gaulienės, Giedrienės ir Grikainienės (2002), bei metodika „Kalbinės veiklos vertinimas“, paruoštas Ivanauskaitės, Dineikytės ir Budrienės (2019), o metodinę priemonę „Urtės ir Motiejaus diena“ paruoštą Glebuvieneš ir kt. (2014) naudoja retai, bet visi tyrime dalyvavę logopedai kalbos, kalbėjimo ir pradinių klasių mokinių komunikacijos įvertinimui naudoja kalbos tyrimo korteles, kuriomis galima tirti kelis vaiko kalbos ir komunikacijos sutrikimus, pildant kelias jų formas.

Empirinio tyrimo metu gauti duomenys atskleidė, kad logopedų vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas yra ilgas procesas, reikalaujantis daug laiko sąnaudų. Logopediniam vertinimui logopedai renkasi, kokiais tyrimo įrankiais naudotis (metodiką, vaizdinę medžiagą, patvirtintas kalbos tyrimo korteles), kad galėtų objektyviai įvertinti vaiko kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją. Pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduria logopedai atlikdami vertinimą, yra vaiko emocinė būseną bei tikslų logopedinių išvadų formulavimas. Tyrime dalyvavusių logopedų patirtys yra susijusios su įvairiomis vertinimo metodikomis ir atnaujintos, vieningos kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo medžiagos trūkumu bei tikroviškesnės vizualinės medžiagos poreikiu, siekiant, kad logopedinis vertinimas būtų ne tik išsamus, bet ir objektyvus.

Apibendrinant logopedinio vertinimo tobulintinas ir efektyvintinas kryptis, tai galėtų būti logopedinio vertinimo metodikos diferencijavimas pagal kalbos sutrikimus; kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo metodikų suvienodinimas, atnaujinimas bei skaitmenizavimas, kas įtakotų didesnę vertinimo objektyvumą; logopedų ir/ar logopedų asistentų skaičiaus didinimas mokyklose, kas padėtų tiksliau įvertinti ir sutrumpintų vertinimo laiką; glaudesnis bendradarbiavimas su mokinių tėvais/globėjais, mokytojais ir kitais specialistais - padėtų tiksliau ir išsamiau atlikti vertinimą. Tyrimo dalyviai apibendrina, kad logopedinio vertinimo kokybė yra tiesiogiai susijusi su logopedo profesionalumu ir gebėjimu atpažinti tipinės vaiko raidos ypatumus ir sutrikimui būdingus požymius; kad vertinimui skiriamas laikas nėra pakankamas; kad tiksliam logopediniam vertinimui yra būtinas neurologų, tėvų, kitų specialistų dalyvavimas; kad rekomenduojamose vaikų tarties ir kalbos vertinimo kortelėse nėra skiriama pakankamai dėmesio artikuliacinio aparato funkcijų įvertinimui.

1.3. Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo įrankiai

McLeod ir Verdon (2017) nuomone, kalbos vertinimas susiduria su nepakankamu informacijos kiekiu, nepilnai surinkta informacija apie šeimą, nes daugiakalbėje šeimoje gali kilti

kalbos, bendravimo problemų vaikui, atsidūrusiam kitoje kultūroje ar kalbinėje aplinkoje, tačiau tai nebūtinai gali būti kalbos ir kalbėjimo sutrikimas. Tokią nuomonę palaiko ir McLeod ir Baker (2017), kurie teigia, kad prieš vertinant vaiką, augantį daugiakalbėje šeimoje ar kur šeimoje kalbama kita kalba, nei ugdymo įstaigoje, reikia pasitelkti tokius vertinimo instrumentus, kurie yra suprantami tiek vaikui, tiek vertintojui. Šiuo laikotarpiu kitakalbių kalbėjimo vertinimas tampa ypač aktualus, kai į mokyklas vis daugiau atvyksta vaikų iš Ukrainos, iš daugiakultūrių šeimų ar vaikai su tėvais grįžta iš užsienio. Tokių vaikų kalbos vertinimas yra problematiškas, nes tiek ne visi specialistai moka užsienio kalbą, tiek dar nėra instrumentų, galinčių objektyviai įvertinti daugiakultūrinėje šeimoje augančio vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimus ar sutrikimus.

Ortiz, Ochoa ir Dynda (2012) nuomone, laikantis griežtų kalbos ir kalbėjimo vertinimo reikalavimų ir juos taikant vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, vaikui, kurio gimtoji ar šeimos kalba skiriasi nuo ugdymo įstaigos kalbos, kurioje mokosi vaikas, nėra objektyvus. Toks vertinimas neatskleidžia aktualios vaiko kalbos ar kalbėjimo, bendravimo situacijos ir vaiko „nukrypimo“ nuo vertinimo normos pasekmė – vaikui taikomas specialusis ugdymas. Tai nėra objektyvu, nes vertinime nėra numatyti vaiko kultūriniai ir kalbiniai skirtumai, todėl, autorių nuomone, tai gali būti ir vaikų teisių pažeidimas. Tokios pat nuomonės ir Katz ir kt. (2010), kurie teigia, kad norminiai kalbos vertinimo dokumentai nėra pakankamai lankstūs kitakalbių, daugiakultūrių šeimų vaikų atžvilgiu. Squires (2013) dar išskiria ir vertinimo dokumentų lankstumo rezultata, kas įtakoja didėjančią kalbos ir kalbėjimo sutrikimus turinčių mokinių skaičių mokykloje. Kalbos vertinimo trūkumus, išskiria ir Krueger (2019), kuris pastebi, kad vertinimo formose, dažnai neįvertinamas socialinis aspektas vaiko kalbai ir kalbėjimui.

Dar viena mokslinėje literatūroje išskiriama kalbos ir kalbėjimo vertinimo problematika – socioemocinės vaiko problemos. Vertinant vaiko funkcinius bei kalbinius gebėjimus, svarbu atsižvelgti į jo *emocinę būklę*, todėl kartais rekomenduojama vaiko vertinimą atlikti stebėjimo būdu jam palankioje aplinkoje (klasėje, žaidimo aikštelėje ir pan.). Labai svarbi logopediniame vertinime yra atvira ir sąžininga tėvų, mokytojų nuomonė apie vaiką, jo galias ir patiriamus sunkumus (McLeod, Verdon, 2014; Ireland, McLeod, Farquharson, Crowe, 2020).

Vertinant vaiko kalbos, kalbėjimo, komunikacijos įgūdžius, labai svarbu atkreipti dėmesį ir į vaiko *emocinius aspektus*, bendraujant su bendraamžiais. Charman ir kt. (2015) atliktas tyrimas atskleidė, kad vaikai, turintys kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, susiduria su didesniais emociniais sunkumais komunikuojant, nei jų bendraamžiai, neturintys kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Bloom ir kt. (2020) iš dalies pritaria Charman ir kt. (2015), kad tiriant vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, yra labai svarbus emocinis aspektas. Tačiau Bloom ir kt. (2020) pritaikė kryžminės

analizės metodiką ir pasidalino savo išvalgomis, kad patirtos mokykloje neigiamos emocijos formuoja neigiamą patirtį, o teigiamos – pozityvią patirtį mokykloje, kas turi teigiamos įtakos geresniems ugdymo rezultatams, bendravimui su bendraamžiais. Pozityvią patirtį galima formuoti per pasipasakojimus, bendravimą, savo minčių išsakymą ir pan.. Tačiau neigiamų emocijų „neutralizavimas“ gali būti problematiškas, dirbant su skirtingais specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais. Blisss ir McCabe (2012) nuomone, patirties pasakojimai, išgalvotos istorijos ar patirčių atpasakojimai yra tinkami, vertinant jaunesnio amžiaus vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus. Tačiau Kasputytės (2019) teigimu, kalbos ir kalbėjimo sutrikimų *prevencija* yra svarbiausia, siekiant vaiko komunikacinių įgūdžių ugdymosi. Kalbos sutrikimų prevencija apima poveikio priemones, kurios yra pastoviai stebimos ir vertinamas jų poveikio efektyvumas. Šio modelio esmė – dėmesys vaiko artikuliacijai ir smulkiosios motorikos lavinimui. Autorės nuomone, tai yra tik maža dalis to, ko iš tiesų reikia vaiko kalbiniam gebėjimas vystyti/formuoti (turint omenyje - garsų tarimo tikslinimą, verbalinės atminties lavinimą, rišliosios ir gramatiškai taisyklingos kalbos lavinimą ir plėtojimą).

Apibendrinant galima teigti, kad kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas turi trūkumų dėl dabar naudojamų įvertinimo instrumentų, kurie nėra lankstūs ir nėra pilnai pritaikyti vaikams iš daugiakalbių šeimų, bei nėra pilnai atsižvelgiama į vaikų socioemocinę, kultūrinę, socialinę aplinką. Stokojama šiuolaikiškesnių ir vaikams labiau priimtinių kalbos ir kalbėjimo vertinimo metodikų.

1.3.1. Kalbos, kalbėjimo, komunikacijos vertinimo instrumentai Lietuvoje

Lietuvoje kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas yra atliekamas, siekiant nustatyti ankstyvus vaiko kalbos, kalbėjimo, komunikacijos sutrikimus, siekiant suteikti savalaikę ir specifinę vaikui pagalbą. Neretai aprašomi vaikų/mokinių sutrikimai išlieka ankstyvame mokykliniame amžiuje, o jų neįveikus, tai turi neigiamos įtakos mokinio asmenybės vystymuisi, mokymuisi ir socializacijai. Makauskienė ir Ivoškuvienė (2022) apibūdina sakybinei ir rašomajai kalbai būdingus sutrikimų požymius, aktualius pradinių klasių mokiniams:

- gali būti apsunkintas *kalbos supratimas*, kilti žodžių paieškos sunkumų pokalbio metu, ar netiksliai suprantamos sinonimų ir antonimų reikšmės ar perkeltinės prasmės ir daugiareikšmiai žodžiai, gali būti sunkumų suvokiant ir atskiriant faktus nuo atskirų nuomonių; nors jau mokinyš gali suprasti vaizdingus posakius ar perkeltinę žodžių prasmę, gali sukurti istorijas ir juokingas pagal žinomą istoriją ar pagal paveikslėlius.

- gali būti sunkiau analizuoti panašiai skambančius garsus, skiemenis, žodžius, kas gali nurodyti *garsinės analizės* sunkumus;
- netikslus garso ištarimas, praleidimas ar keitimas kitu garsu, gali reikšti sunkumus *garsinėje analizėje*;
- dažnos išplėstinių sakinių darybos, žodžių derinimo klaidos, gali reikšti sunkumus sintaksėje susietus su *gramatiniu kalbos taisyklingumo* trūkumu;
- sunkumai pakankamai ilgai vystant kalbėjimą ta pačia tema, pateikiant tikslingus klausimus bendraujant, naudojant įterpinius, pasireiškiant netiksliam neverbaliniam bendravimui – visa tai gali nurodyti į galimus sunkumus *kalbos pragmatikoje*;
- kai mokiniai jau moka skaityti, tai gali pasireikšti lėtu skaitymo tempu, gali būti nenuosekli atpasakojimo struktūra, gali būti praleista esminė ar svarbi informacija, stebimi perskaityto teksto suvokimo sunkumai, kas gali indikuoti *skaitymo* sunkumus;
- tuo tarpu *rašymo* sunkumai gali pasireikšti dažnomis skardžiųjų ir dusliųjų priebalsių raidžių keitimo klaidomis, skrybros bei fonetinės ir morfologinės rašybos klaidomis ar raidžių praleidimais, keitimais vietomis, ar raidžių nereikalingu įterpimu, raštas gali būti neaiškus.

Reziumuojant, tai kalbinės veiklos pradinių klasių mokinių vertinimas apima: klausymą ir kalbos supratimą, girdimąjį suvokimą, kalbėjimo tartį bei kalbos gramatikos sandarą

Tradiciškai dažnai naudojama metodinė priemonė rekomenduojama 5-10 metų vaikams, kuriems yra numanomas kalbos neišsivystymas (nežymus, vidutinis, žymus), tyrimui, naudojant LR ŠMM patvirtintas kalbos vertinimo formas paruoštas 2004, rekomenduojamas naudoti kartu su Giedrienės ir Grikainienės parengta metodinė priemone „Kalbos tyrimas“ (2002). Ši metodika pateikia ir tyrimo protokolą, kuriame yra pateikiami duomenys apie ugdymo įstaigą, tiriamąjį, surinkti anamnezės duomenys, aprašoma smulkiosios motorikos, klausos, balso būklė, pateikiamos tyrimo išvados apie bendrosios kalbos (pokalbio metu surinktos medžiagos), rišliosios kalbos (įvairių pasakojimų ir atpasakojimų, daiktų apibūdinimo pagrindu), kalbos gramatinės sandaros (daiktavardžių kaitymo linksniais, daugiskaitos sudarymo, priesaginių daiktavardžių darybos), prielinksnių,rieveiksmių vartojimo, sakinių sudarymo iš žodžių, žodyno analizės (daiktavardinės leksikos, apibendrinamųjų žodžių naudojimo, būdvardinės leksikos (ypatybės, antonimai), veiksmažodinės leksikos (veiksmų įvardijimo, gyvūnų „šnekos“ ir judėjimo įvardijimo, daiktų paskirties paaiškinimo), tarties tyrimo (atskirų garsų, skiemenų, žodžių tarimo, sudėtingos garsinės-skiemeninės struktūros žodžių ištarimo), foneminio suvokimo

(garsų nustatymo garsų, skiemenų, žodžių eilėje, skiemenų eilių tarime, žodžių, panašių garsine sudėtimi, skyrime, ilgųjų ir trumpųjų balsių diferenciacijoje, pradinių garsinės analizės įgūdžių tyrime), pateikimas artikuliacinio aparato būklės aprašymas (lūpų, žandikaulio, liežuvio forma ir judrumas, dantys, jų sukandimas, liežuvėlis, gomurys). Tyrimo išvadoms apibendrinti rekomenduojamos naudotis LR Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintomis formomis, pagal 2004 m. rugpjūčio 9 d. įsakymą Nr. ISAK-1233, kur pateikiamos šnekamosios (Tarties įvertinimo kortelės forma), kalbos įvertinimo kortelės formos (1, 2, 3), mikčiojančiojo asmens kalbinės komunikacijos įvertinimo kortelės forma bei rašomosios kalbos įvertinimo kortelės forma. Jos skirtos įvairių kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų turinčių vaikų/mokinių kalbai įvertinti ir logopedinėms išvadoms suformuluoti. Šias formas naudoja tiek ikimokyklinių ugdymo įstaigų, tiek mokyklų, tiek PPT logopedai.

Barzdonytė-Morkevičienė, Martišiūtė, Ivanauskaitė (2014) rekomenduoja kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui metodinę medžiagą „Kalbinės veiklos vertinimas“. Autorių paruošta medžiaga yra papildyta kalbos ugdymo komplektu, sudarytu iš knygų: dvi Tarties mokymo knygos, Žodyno plėtra, Gramatiškai taisyklingos kalbos ugdymas, Rišliosios kalbos ugdymas, Metodinės rekomendacijos logopedui, kai metodikoje pateikiamos įvairios aplinkos pažinimo temos, daug vaizdinės medžiagos, ir garsais lydimi judesių paveikslėliais (Barzdonytė-Morkevičienė, Martišiūtė, Ivanauskaitė, 2014).

Pagal metodinę priemonę „Kalbinės veiklos vertinimas“, remiantis Ivanauskaitės, Denikytės ir Budrienės (2019) rekomendacijomis yra vertinama: kalbos supratimas (žodžių supratimas, žodžių junginių, sakinių supratimas, teksto klausymas ir supratimas); girdimasis suvokimas ir garsinės analizės pradmenys; kalbėjimas - tartis, žodynas, gramatinis taisyklingumas; rišlioji kalba; skaitymas ir rašymas; tačiau specifiniai vertinimo protokolai nepateikiami, rekomenduojama naudotis LR ŠMM patvirtintomis kalbos vertinimo formomis, paruoštomis 2004 m. Nacionalinė švietimo agentūra, įgyvendindama Europos socialinio fondo projektą „Įtraukiojo ugdymo galimybių plėtra, I etapas“ 2014 m. autorių kolektyvas sukūrė 5–7 metų vaiko kalbos, raidos vertinimo metodikos vadovą „Urtės ir Motiejaus diena“ (Glebauskienė ir kt., 2014), kuris leidžia logopedinio tyrimo duomenis įvertinti tiek kokybiniu, tiek kiekybiniu aspektais, metodikos paskirtis yra identifikuoti vaikus, turinčius kalbos sutrikimus, pateikti orientacines vaiko kalbos vertinimo ribas, kurios galėtų padėti diferencijuoti alimą fonologinį kalbos sutrikimą, kalbos neišsivystymą ir jo lygmenis (nežymų / vidutinį / žymų). Deja, prieiga prie šio šaltinio prieinama tik logopedams, išklausiems atitinkamus metodinius mokymus.

Reziumuojant, logopedas gali pasirinkti savo apsisprendimu tinkamiausią vaiko/mokinio kalbos vertinimo metodiką. Visais logopedinio įvertinimo atvejais logopedai turi pasirengti

vaiko/mokinio kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui, nes informaciją šiam vertinimui reikia surinkti iš įvairių šaltinių: iš perduodamos informacijos (angl. referral information); anamnezės (angl. case history); vaiko stebėjimo (angl. observation of the child); formalaus ir neformalaus vertinimo (angl. formal or informal assessment); žodinės ar rašytinės informacijos iš kitų, su vaiku/mokiniu dirbančių, specialistų. Lietuvoje kalbos vertinimas atliekamas, siekiant nustatyti ankstyvus vaiko kalbos, kalbėjimo, komunikacijos sutrikimus, kai vertinimas apima klausymą ir kalbos supratimą, girdimąjį suvokimą, kalbėjimo tartį bei kalbos gramatikos sandarą bei tikslas yra suteikti savalaikę ir tinkamą logopedinę pagalbą.

Apibendrinant, pradinių klasių mokinių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimą, galima prieiti išvados, kad:

- Vertinimu siekiama nustatyti mokinio kalbos sutrikimo struktūrą bei sunkumą, sutrikimo pobūdį, suformuluoti logopedinę išvadą, kuri leidžia numatyti logopedo teikiamos vaikui specifinės pagalbos ypatumus (intensyvumą, įveikimo strategijas, pasiekimų įvertinimą ir kt.).
- Vertinimu identifikuojamos vaiko mokinio galios (mokinio kalbėjimo ir kalbos gebėjimai/stipriosios sritys) ir sunkumai (kalbėjimo ir kalbos sutrikimai ir sunkumai/tobulintinos sritys).
- Vertinimo metu svarbu stebėti mokinio dėmesio, asmenybės, elgesio ypatumus.
- Kalbos vertinimas gali būti formalus (atrenkamasis arba išsamus) ir neformalus.
- Išsamaus vertinimo būdai ir metodai priklauso nuo mokinio amžiaus, kalbos sutrikimo sunkumo ir pobūdžio.
- Kompleksinis vertinimas. Logopedas kalbos vertinimą gali atlikti kartu su kitais specialistais, pvz. neurologu (pvz. CNS sutrikimų atvejais), psichologu, audiologu, ortodontu ir kt..
- Į vertinimo procesą būtina įtraukti mokinio tėvus/globėjus, mokytojus ir/ar kitus suinteresuotus asmenis.
- Kalbos vertinimo duomenis tikslinga palyginti su įprasta (pagal mokinio amžių) kalbos raida.

1.3.2. Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo instrumentai Jungtinėje Karalystėje

Jungtinės Karalystės (toliau JK) įtraukiojo ugdymo konsultantė Martin (2022) teigia, kad kalbos vertinimas turi būti akademiškai pagrįstas, todėl JK bendradarbiaujama su Londono King's College ir Jorko universitetu, naudojasi kalbos vertinimo instrumentais, kuriais naudojasi daugelio pasaulio šalių mokyklos. Konsultantė atkreipia dėmesį į tai, kad kalbos ir bendravimo poreikiai labiausiai atsispindi pradiniam ugdyme, todėl šiame tarpsnyje reikia atlikti vaikų kalbos

įvertinimą ir numatyti pagalbą vaikams, turintiems kalbos, bendravimo sutrikimą(-us). Martin (2022) nurodo, kad dažniausiai JK pedagogai naudoja:

- „WellComm Primary“; „WellComm Early Years“ metodikas. „WellComm“ įrankių rinkinius, kuriuos sukūrė „Sandwell“ ir „West Birmingham Hospitals NHS Trust“ kalbos ir kalbos terapeutai, siekdami suteikti lengvai naudojamą pagalbą visiems, kurie dirba su vaikais;
- „Didžioji idėjų knyga“ (50 veiklų idėjų knyga) padedanti pedagogams suteikti pagalbą vaikui paprastais būdais. Didžioji 50 veiklų idėjų knyga yra pritaikyta pagal vaiko kalbinius gebėjimus ir sutelkta į tam tikras sunkumų sritis, tokias kaip supratimas, gramatika, žodynas, pasakojimas ir socialiniai įgūdžiai;
- Pagalbos idėjomis galima dalintis su tėvais/globėjais, kad mokiniai galėtų toliau tobulinti savo įgūdžius namuose ir jie galėtų naudotis metodikos pavyzdžiais: <https://support.gl-education.com/knowledge-base/assessments/wellcomm-support/wellcomm-early-years-supporting-language-at-home/wellcomm-early-years-supporting-language-at-home/>.

Ansčiau minėtos kalbos vertinimo metodikai, yra taikoma šviesoforo sistema, kai vaikai suskirstomi į tris lygius:

- Raudona spalva nurodo, kad reikėtų kreiptis į specializuotą tarnybą dėl tolesnio ir gilesnio vaiko kalbos ir kalbėjimo vertinimo;
- Geltona spalva įspėja, kad vaikui yra reikalinga vaikui švietimo specialistų pagalba;
- Žalia spalva reiškia, kad vaiko kalbos ir kalbėjimo įgūdžiai atitinka vaiko amžiaus tarpsnį ir vaikui papildoma pagalba nėra aktuali.

Šių įrankių metodika nėra sunku naudotis, nes ji yra sukurta taip, kad ją galėtų naudotis įvairūs specialistai, dirbantys su pradinio ugdymo vaikais (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Jungtinėje Karalystėje naudojamų kalbos vertinimo metodikų apibūdinimas

Pavadinimas	Amžiaus tarpsnis	Vertina	Rinkinį sudaro	Kas gali naudotis
Wellcomm Primary Toolkit	6–11 metų	Atrankos priemonė įvertina supratimą, gramatiką, žodyną, pasakojimo ir socialinius įgūdžius su klausimais, kuriuos reikia tiesiogiai įvertinti ; stebėti, kaip vaikai kuria pasakojimus pagal paveikslėlių serijas.	Įrankių rinkinį sudaro metodikos vadovas; mažoji balų ir taisyklių knygelė atitinkanti vaiko amžių. Didžioji idėjų knyga ir animacinių paveikslėlių knyga. internetinis „Wellcomm Wizard“, padedantis apskaičiuoti balus ir rengti ataskaitas.	SENCO, mokytojai, mokytojų padėjėjai, logopedai ir kalbos terapeutai, kurčiųjų mokytojai.

Wellcomm Early Years	Nuo 6 mėn. iki 6 metų	Priemonių rinkinys leidžia greitai ir lengvai nustatyti vaiko kalbos raidą.	Priemonių rinkinį sudaro vadovas, Mažoji balų ir taisyklių knygelė, Didžioji idėjų knyga, tinkamų žaislų rinkinys ir paveikslėlių knyga, trumpi vaizdo įrašai ir internetinis Wellcomm vedlys, padedantis apskaičiuoti balus ir rengti ataskaitas.	Ankstyvųjų metų praktikai, SENCO, mokytojų padėjėjai, logopedai ir kalbos terapeutai bei kurčiųjų mokytojai.
----------------------	-----------------------	---	--	--

„WellComm Primary“ ir WellComm Early Years“ vertinimo metodikos yra paprasta ir efektyvi, nes vertinimas užtrunka 20 minučių ir vertinimui atlikti nereikia specialiųjų žinių, tačiau ši vertinimo metodika turi ir neigiamų aspektų, nes vaiko/mokinio priskyrimas „raudonai“ zonai į kitą yra mažai tikėtinas. Ši metodika netinkama turintiems klausos sutrikimų, be to pirminis kalbos ir kalbėjimo vertinimo rinkinys yra pakankamai brangus.

Kitas kalbos ir kalbėjimo vertinimo metodas yra YVYC (ang. Your Voice, Your Choice), liet. „Tavo balsas, tavo pasirinkimas“ pagal Kellet, 2011.

3 pav. Priemonių rinkinio YVYC veiksmingumas (Kellett, 2011)

„Tavo balsas, tavo pasirinkimas“ vertinimo metodika siejama su bendravimo kliūčių įveikimu, siekiant, kad vaiko vertinimas bus objektyvus, sumažinus jo nerimo lygį. Analizuojama vertinimo metodika remiasi neverbaliniu bendravimu, naudojant emocijų skalę ir specialias emocijų korteles (Kellett, 2011). Vertinimo metodikos idėja yra tokia, kad sumažinant nerimą vaikų nerimo lygį, vystosi vaikų įsiminimo, mokymosi ir komunikavimo gebėjimai (Greig ir kt., 2013; Immordino-Yang ir kt., 2016). Šis metodas yra taikomas/tinkamas mažai kalbantiems/ nekalbantiems ar kitakalbiamiems vaikams.

Apibendrinant galima teigti, kad logopedinis vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas yra daugiafunkcinis, tačiau jam trūksta lankstumo dėl standartizuoto pritaikymo nacionaliniu lygmeniu, kai nepilnai yra atsižvelgiama į daugiakultūriškumą bei daugiakalbystę. Vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas apima ne vieną tyrimo instrumentą, kalbos

vertinimo formas, kuriomis naudojasi tiek ugdymo įstaigų logopedai, tiek PPT logopedai. Vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas įmanomas, įvertinus vaiko socioekonominę, šeimyninę aplinką, tėvų, pedagogų išvalgas.

Pats kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas yra naudingas ir tai pripažįstama tiek specialistų, tiek mokslininkų. Tačiau vis dažniau moksliniuose straipsniuose atsispindi ir logopedų patirtys, vertinant vaiko kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją dėl standartizuotų testų lankstumo ir kalbos vertinimo formų adekvatesnio pritaikomumo kitakalbiams bei vertinimo metodikų atnaujinimą bei pritaikomumą šiuolaikiniams vaikams.

2. LOGOPEDŲ PATIRČIŲ, VERTINANT PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ KALBĄ, KALBĖJIMĄ IR KOMUNIKACIJĄ, TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Nagrinėjant temą „Logopedų patirtys, vertinant pradinių klasių mokinių kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją“, buvo išsikeltas darbo tikslas – įvertinti logopedų patirtis, vertinant pradinių klasių mokinių komunikaciją, kalbą bei kalbėjimą. Tyrimo tikslui pasiekti, buvo išsikeltas tyrimo uždavinys - pusiau struktūruoto interviu metodu, kuris įgalina tirti įvairius tiriamųjų požiūrius, jų dėsningumus, išvalgas apie asmenų mintis ir emocijas ir padeda iširti turtingą tyrimo dalyvių patirtį, kartu išlaikant duomenų rinkimo universalumą ir pritaikomumą (Gaižauskaitė, Valavičienė (2016); Salomao (2023)).

Siekiant atskleisti tyrimo dalyvių patirtis, vertinant pradinių klasių mokinių komunikaciją, kalbą ir kalbėjimą, buvo pasirinktas kokybinis tyrimas. Atsakant į klausimą, kodėl rinkausi kokybinį tyrimą, todėl, kad pagal Gaižauskaitę ir Valavičienę (2016, p. 17) „kokybinio interviu pagrindas – atviri klausimai, į juos tikimasi gauti kiek įmanoma platesnius, išsamesnius, atviresnius atsakymus, suformuluotus ir pateiktus paties tyrimo dalyvio, atspindinčius jo perspektyvą“.

Siekiant atskleisti logopedų patirtis, vertinant vaikų kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją, pasirinktas *kokybinis duomenų rinkimo metodas* – pusiau struktūruotas interviu. Interviu planas, visiems tiriamiesiems, buvo sudarytas vienodas. Interviu metu buvo pateikti papildomi klausimai pateiktai informacijai patikslinti. Kaip teigia Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas (2017), kokybinio turinio analizė galima tuo atveju, kai visiems tyrimo dalyviams pateikiamas vienodas interviu planas. Atliekant tyrimą, visiems tiriamiesiems buvo sudarytas vienodas interviu planas (žr. 1 priedas), todėl *duomenų analizės metodu* pasirinkta *kokybinio turinio analizė*. Kokybinio turinio analizė tyrėjui leidžia lanksčiai interpretuoti tyrimo duomenis ir kokybiniam tyrimui nėra keliami griežti imties reikalavimai (Rupšienė, 2007). Atliekant kokybinį tyrimą, tyrimo dalyvių atsakymai yra sugrupuojami, išskiriant kategorijas ir subkategorijas (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Tyrimui pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas sudarė prielaidas tyrimo dalyviams į pateiktus klausimus, atsakyti, vadovaujantis savo asmenine patirtimi, vertinant vaikų kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją. Interviu metu informantams buvo užduoti 6 interviu klausimai, kurie siekė atskleisti tiriamųjų: 1) patirtį, ruošiantis logopediniam vertinimui ir logopedinio vertinimo sampratą (1 ir 2 klausimai), 2) tiriamųjų patirtis, pildant logopedinio vertinimo korteles bei patirtis apie vertinimo procesą (3 ir 4 klausimai), 3) tyrimo dalyvių patirtis, formuluojant logopedinio

vertinimo išvadas ir rekomendacijas (5 klausimas), 4) tiriamųjų nuomonę apie pagalbą, reikalingą, siekiant efektyvesnio logopedinio vertinimo (6 klausimas).

Analizuojant interviu metu gautus tyrimo dalyvių atsakymus, buvo taikomas *turinio analizės metodas*. Turinio analizės metodas sudaro prielaidas įvertinti nagrinėjamos temos, šiuo atveju logopedų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo patirtis, nes jų naudodami tyrėjai gali daryti išvadas apie nalaizuojamus tekstus, kiekybiškai įvertinti tam tikras frazes, temas tekstuose (<https://www.scribbr.com/methodology/content-analysis/>).

Tyrimo procedūra. Tyrime dalyvavo logopedai praktikai. Interviu buvo atliktas laikotarpiu: 2023 m. sausio 20 d. – vasario 9 d. Septyni interviu atlikti susitikus su tyrimo dalyviais, jiems patogiu laiku ir jų paskirtoje vietoje, kiti trys - per Microsoft Teams. Interviu truko iki 30 min.

Tyrimo imtis. Imtis buvo paprastoji tikslinė, siekiant apklausti logopedus praktikus, dirbančius mokykloje ir atliekančius vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimą. Tyrimo dalyvių atrankos kriterijus pasirinktas pagrindinis vienas – logopedai, dirbantys pradinėje mokykloje. Tyrime dalyvavo 10 logopedų praktikų. Tyrimo dalyvių atsakymai užkoduoti: I-1, I-2, I-3, I-4, I-5, I-6, I-7, I-8, I-9, I-10. Tyrimo dalyvių patirtys ir kvalifikacinės kategorijos skiriasi: trijų tyrimo dalyvių patirtis siekia 1-2 metus, dviejų dalyvių darbo patirtis 16 ir 18 metų, vieno dalyvio – 20 metų, dviejų dalyvių 22 metų ir dviejų dalyvių - 40 metų darbo stažą. Tyrimo dalyvių kvalifikacinės kategorijos skirtingos: logopedo kvalifikaciją turi 4 tyrimo dalyviai, vyriausiojo logopedo kvalifikaciją turi 3 tyrimo dalyviai, logopedo metodininko – 2, o eksperto logopedo 1 tyrimo dalyvis.

Atliekant tyrimą, buvo laikomasi *tyrimo principų*: konfidencialumo ir anonimiškumo – nėra galimybės identifikuoti tyrimo dalyvių, atskleisti jų tapatybę; geranoriškumo ir savanoriškumo principas – kiekvienas tyrimo dalyvis savo valia ir geranoriškai sutiko dalyvauti tyrime ir galėjo bet kuriuo metu atsisakyti dalyvauti tyrime. Kiekvienas tyrimo dalyvis galėjo į interviu klausimus atsakyti plačiau ar siauriau, atsižvelgiant į savo turimą patirtį ir norą, kiek plačiai nori atsakyti.

Tyrimo apribojimai ir sunkumai. Pagrindinis tyrimo dalyvių atrankos kriterijus buvo logopedo darbas pradinėje mokykloje, o tyrimo dalyvių darbo patirtis atskleidė, kad logopedinio kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo patirtys labai skiriasi. Galbūt būtų buvę tikslinga pasirinkti kelias, bent dvi tiriamųjų grupes (iki dešimties metų logopedinės patirties ir daugiau nei dešimt metų), kurias būtų galima palyginti ir išskirti patirtis, problemas su kuriomis susiduria jauni logopedai ir specialistai turintys daug daugiau mokinių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo patirties.

2.2. Tyrimo rezultatų analizė

2.2.1. Logopedų pasiruošimo kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui patirtys

Išsamus logopedinis vertinimas, sudaro prielaidas nustatyti tikslų vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimą. Todėl, šiuo tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti tyrimo dalyvių pasiruošimo atlikti išsamų logopedinį vertinimą patirtis. Tyrimo duomenys pateikti 2 lentelėje.

Gauti tyrimo duomenys leido išskirti dvi kategorijas ir penkias, jas pagrindžiančias, subkategorijas.

2 lentelė. Logopedų patirtys, ruošiantis išsamiam logopediniam vertinimui (N=10)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Pirminės informacijos šaltinių įvairovė	Mokytojų pateikta informacija	„svarbu mokytojai, kurie dirba su vaiku, pedagogai“ (I-1); „mokytoja“ (I-2); „mokytojos paklausiu jos nuomonės“ (I-3); „pokalbiu su mokytojais“ (I-5) „pasikalbėti su mokytojais“ (I-6); „kalbamės su mokytojais“ (I-7); „pirmiausia pabendrauju su mokytoja“ (I-8); „pedagogas“ (I-10)
	Tėvai, kaip informacijos šaltinis	„bendrauju su tėvais“ (I-1); „pokalbio su tėvais“ (I-3); „pasikalbėti su tėvais“ (I-6); „Su tėvais prieš vertinimą“ (I-8)
	Stebėjimas informacijai surinkti	„iš stebėjimo“ (I-1); „pastebėti“ (I-2); „susirenkam informaciją“ (I-9) „užsipildai visas pažymas“ (I-10)
	Tėvų sutikimas	„tėvams sutikimus“ (I-5); „tėvams duodam sutikimo formą“ (I-7); „tėvų sutikimus visus susirenki“ (I-10)
Vertinimo medžiagos paruošimas	Kortelių ir paveikslukų parinkimas	„kortelės“ (I-1); „iš anksto, pasiruošiu korteles“ (I-2); „kelias korteles“ (I-5); „kalbos kortelę pasižiūrėti, paveikslukus tas pačias“ (I-6); „pasiruošiu kalbos vertinimo kortelę“ (I-7); „kortelę man reikia pasiruošti“ (I-8); „susidedam vaizdines priemones“ (I-9); „kalbos vertino fiksavimui kortelės“ (I-9); „paveikslukus“ (I-10)
	Metodikos parengimas	„metodikos“ (I-1); „susirinkti tam tikrą medžiagą“ (I-1); „metodines priemones“ (I-2); „pasiruošiu medžiagą“ (I-3); „pasirengti priemones“ (I-4); „užduotis kurias duosiu“ (I-6); „kartais naudojame baltą popieriaus lapą“ (I-9)

Tyrimo dalyviai, prieš išsamų vaiko logopedinį vertinimą susirenka visą informaciją apie vaiką. Buvo išskirta mokytojo teikiama informacija logopedui, nes mokytojas mato ir stebi vaiką ne vienoje pamokoje, todėl gali identifikuoti vaikui kylančias kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos problemas, jas išsamiai apibūdinti. Todėl prieš atlikdami išsamų vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimą, tyrimo dalyviai (logopedai) bendrauja su mokytojais: „svarbu mokytojai, kurie dirba su vaiku, pedagogai“ (I-1), „mokytojos paklausiu jos nuomonės“ (I-3), „pokalbiu su mokytojais“ (I-5), „kalbamės su mokytojais“ (I-7), „pirmiausia pabendrauju su mokytoja“ (I-8). Kad logopediniam vertinimui reikalinga įvairiapusė informacija apie vaiką, teigia ir Williams su McLeod (2012).

Kitas svarbus informacijos šaltinis, apie vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos ypatumus, yra tiriamo vaiko tėvai. Tėvų pateikta informacija yra labai svarbi, nes jie nuo mažens mato vaiko ir jo kalbos vystymąsi, pastebi vaiko ypatumus ir gali tiksliau juos įvardinti. Todėl tiriamieji išskyrė tėvų teikiamą informaciją prieš atliekant logopedinį vertinimą: „*bendrauju su tėvais*“ (I-1), „*pokalbio su tėvais*“ (I-3), „*pasikalbėti su tėvais*“ (I-6).

Siekiant, kad logopedinis vertinimas būtų ne tik išsamus, bet ir objektyvus, tyrimo dalyviai išskiria vaiko stebėjimą, kaip informacijos rinkimą: „*iš stebėjimo*“ (I-1); „*pastebėti*“ (I-2); „*susirenkam informaciją*“ (I-9). Vaiko stebėjimą tiriamieji apibūdina kaip informacijos rinkimą, stebint vaiką pamokoje, pertraukų metu. Vienas tyrimo dalyvis išskyrė medicininės informacijos svarbą „*medicinines diagnozes ir išvadas jeigu buvo konsultuotasi, ar tirtasi kažkokiam raidos centre*“ (I-9).

Surinkus informaciją apie tiriamą mokinį, atskleidžia pirminis vaizdas ir logopedas gali pasiruošti logopedinio vertinimo tyrimui atitinkamą medžiagą: „*metodikos*“ (I-1); „*susirinkti tam tikrą medžiagą*“ (I-1); „*metodines priemones*“ (I-2); „*pasiruošiu medžiagą*“ (I-3); „*pasirengti priemones*“ (I-4); „*užduotis, kurias duosiu*“ (I-6); „*kartais naudojame baltą popieriaus lapą*“ (I-9) ir mokinio kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui tinkamas korteles bei vaizdines priemones: „*kortelės*“ (I-1); „*iš anksto, pasiruošiu korteles*“ (I-2); „*kelias korteles*“ (I-5); „*kalbos kortelę pasižiūrėti, paveikslukus tas pačias*“ (I-6); „*pasiruošiu kalbos vertinimo kortelę*“ (I-7); „*kortelę man reikia pasiruošti*“ (I-8); „*susidedam vaizdines priemones*“ (I-9); „*kalbos vertino fiksavimui kortelės*“ (I-9); „*paveikslukus*“ (I-10).

Vienas tyrimo dalyvis labai detalai įvardijo visas priemones, kurias pasiruošia prieš logopedinį vertinimą: „*įsijungti diktofoną <...> visas priemones kalbinei veiklai tirti, gali prireikti logopedinių zondu, vatos, kuo galėtum padezinfekuoti įrankius, kamuolį aš kartais naudoju, įvairias priemones*“ (I-4). Kitas tyrimo dalyvis akcentuoja, kad prieš tyrimą, reikia kai kuriuos mokinius padrąsinti, nes jie jaučia nerimą, todėl reikia jį nuraminti, o kylant sunkumams išsėdėti ilgiau leidžiama turėti ir streso įveikos priemones: „*leidžiu vaikui turėti rankoje kažkokį kamuoliuką, ar kitą žaislą, kurį jis gali spaudyti*“ (I-2).

Prieš atliekant logopedinį vertinimą būtina turėti bent vieno iš tėvų sutikimą vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui atlikti. Tai akcentuoja ir keli tyrimo dalyviai: „*tėvų sutikimus*“ (I-5), „*tėvams duodam sutikimo formą*“ (I-7), „*tėvų sutikimus visus susirenki*“ (I-10). Kiti tiriamieji neišskyrė tėvų sutikimo svarbos, kas leidžia manyti, kad tai gali lemti darbo specifika ir turima logopedo praktika, kai žinoma, jog logopedinio vertinimo negalima atlikti be tėvų sutikimo. Tėvų raštiškas sutikimas yra būtinas, nes jį apibrėžia LR Mokinių, turinčių

specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas (2011).

Vienas tyrimo dalyvis, prieš atsakydamas apie išsamų logopedinį vertinimą, pasidalino savo patirtimi: „*Padarysiu įžangą, mano kaip logopedės stažas nėra didelis – pusantrų metų ir aš atėjau dirbti į pradinę mokyklą dar studijuodama pirmame kurse, kol dar mes visiškai dar studijuodami neturėjome logopedinių dalykų, tai man buvo šiek tiek šokas, nes nežinojau daug dalykų, kaip pradėti ir kaip pabaigti. Ir mano kolegė, kuri man pažadėjo padėti ir perduoti savo darbą, nevisiškai taip aiškiai papasakojo ir įvedė į tą darbą, todėl, kai tik pradėjau logopedinį darbą pildžiau tik logopedinę kortelę, bet aš neturėjau jokių paveikslukų, jokių siužetinių paveikslukų, jokių kortelių, jokių žaidimų, aš nieko neturėjau, turėjau pliką kortelę, kurioje surašyti žodžiai, kurių aš tiesiog skaičiau ir bandžiau žymėtis kaip vaikai taria“ (I-5). Ši tyrimo dalyvio patirtis atskleidžia, kad logopedinis vertinimas yra sudėtingas, ir jam būtina pasiruošti medžiagą, turėti kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui reikiamas priemones, išmanyti metodiką. Todėl logopedas, prieš atliekant vertinimą, turi kruopščiai tam pasiruošti. Galimai reikėtų kažkokios metodinės pagalbinės priemonės pradedantiesiems logopedams, kur būtų aiškiai išdėstyta kaip pasiruošti vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui, kokių priemonių reikia ir pan..*

Apibendrinant, galima teigti, kad pasirengimas logopediniam vertinimui susideda iš dviejų svarbių veiksnių: informacijos apie vaiką ir jo situaciją rinkimas iš skirtingų šaltinių bei tyrimo metodikos pasirinkimo bei mokinio nerimastingumo lygio mažinimui, kam pritaria ir Ališauskas, kuris konstatuoja, kad „beveik pusei mokinių, turinčių SUP, būdingas nerimastingumas, kuris pasireiškia žinių tikrinimo baime, saviraiškos baime, baime bendrauti su mokytojais, baime nepateisinti lūkesčių“ (2019, p.62).

Tyrimo dalyvių buvo teiraujamosi apie logopedinio vertinimo sampratą ir nuomonės apie gero logopedinio vertinimo požymius. Tyrimo duomenys pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Logopedinio vertinimo samprata ir gero vertinimo požymiai (N=10)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Logopedinio vertinimo apibūdinimas	Vertinimas kaip sutrikimo identifikavimas	„mokslas apie kalbėjimą, kalbos komunikacijos, balso ir rijimo sutrikimus“ (I-1); „mokslas apie sutrikimus ir jų atpažinimas, <...>“ (I-1); „išvadose tiksliai nustatomas sutrikimas“ (I-7); „nustatyti sutrikimą“; <...> silpnības“ (I-10)
	Orientacija į galias ir prevencija	<...> „prevencija ir įveikimas“ (I-1); „atskleidžiantis visas vaiko stiprybes <...>“ (I-10)
	Vertinimas kaip išsamus, tikslingas tyrimas	„kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos tyrimas“ (I-9); „turi duoti atsakymą apie įvairias kalbos veiklos puses“ (I-4); „kiek įmanoma išsamus“ (I-5); „tyrimas apimtų visas kalbos tyrimo sritis“ (I-9); „turėtų būti smulkiai aprašytas“ (I-10); „turi būti išsamus, tikslingas“ (I-10)
Gero logopedinio	Tikslios išvados ir bendro matymo svarba	„bendras sutarimas ir tiksliai parašoma išvada neabejojant“ (I-1); „nelieka jokių abejonių dėl išvadų“ (I-3); „išvadų tikslumas“ (I-7); „PPT irgi mato tas pačias problemas“ (I-7);

vertinimo požymiai	Anamnezės surinkimas	„atitinka ir stebėjimas ir informacija iš tėvų nuo mažens ką tėvai matė ir stebėjo, ką aš matau kaip logopedė“ (I-1); „turėti tėvų ir pedagogų pastebėjimus“ (I-2); „anamnezė“ (I-6)
	Kontakto užmezgimas su vaiku	„geras kontaktas su vaiku“ (I-6); „užmegztas aktyvus kontaktas su vaiku motyvuojant vaiką“ (I-9)
	Prevencijos ir intervencijos numatymas	„pagal sutrikimą galima planuoti to sutrikimo įveikos būdus“ (I-7); „priklausys ir vaiko mokymosi sėkmė“ (I-9)

Gauti tyrimo duomenys leido išskirti dvi kategorijas ir septynias jas patvirtinančias subkategorijas. Tyrimo dalyviams sunkiausiai sekėsi apibūdinti, kas yra logopedinis vertinimas. Tyrimo dalyviai apibūdindami *logopedinio vertinimo sampratą* išskyrė, kad tai yra „mokslas apie kalbėjimą, kalbos komunikacijos, balso ir rijimo sutrikimus“ (I-1) ir „mokslas apie sutrikimus ir jų atpažinimas, prevencija ir įveikimas“ (I-1) bei, kad tai yra „kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos tyrimas“ (I-9). Kiti tyrimo dalyviai logopedinį vertinimą apibūdino, kaip galutinį logopedinio vertinimo rezultatą, kuris atskleidžia vaiko turimus kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos ypatumus: „turi duoti atsakymą apie įvairias kalbos veiklos puses“ (I-4); „išvadose tiksliai nustatomas sutrikimas“ (I-7); „nustatyti sutrikimą“ (I-8); „atskleidžiantis visas vaiko stiprybes, silpnybes“ (I-10). Išsamumas kaip logopedinio vertinimo apibūdinimas taip pat buvo pateiktas kelių tyrimo dalyvių, nes jų nuomone, logopedinis vertinimas yra tolygus išsamiam vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui/situacijos apibūdinimui: „kiek įmanoma išsamus“ (I-5); „tyrimas apimtų visas kalbos tyrimo sritis“ (I-9); „turėtų būti smulkiai aprašytas“ (I-10); „turi būti išsamus, tikslingas“ (I-10). Kaputytė (2019) taip pat teigia, kad kalba ir kalbėjimas turi įtakos vaiko ugdymui(si), todėl svarbi savalaikė kalbos sutrikimų prevencija.

Tyrimo dalyviai išskyrė gero logopedinio vertinimo požymius, tokius kaip - kaip tiksli logopedinio vertinimo išvada, anamnezės surinkimas, kontakto užmezgimas su vaiku bei prevencijos ir intervencijos numatymas. Tyrimo dalyvių nuomone, vienas iš gero logopedinio vertinimo požymių yra tiksli vertinimo išvada, kuri nustato vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus, nekeliančius jokių abejonių: „bendras sutarimas ir tiksliai parašoma išvada neabejojant“ (I-1), „nelieka jokių abejonių dėl išvadų“ (I-3), „išvadų tikslumas“ (I-7), „PPT irgi mato tas pačias problemas“ (I-7). Logopedinio vertinimo tyrimo išvada glaudžiai siejasi ne tik su pačiu logopediniu vertinimu, bet ir su išsamios anamnezės surinkimu, ką akcentuoja ir tyrimo dalyviai: „atitinka ir stebėjimas ir informacija iš tėvų nuo mažens, ką tėvai matė ir stebėjo, ką aš matau kaip logopedė“ (I-1), „turėti tėvų ir pedagogų pastebėjimus“ (I-2), „anamnezė“ (I-6).

Keli tyrimo dalyviai gero logopedinio vertinimo požymį išskiria kaip *kontakto užmezgimą su vaiku*: „geras kontaktas su vaiku“ (I-6), „užmegztas aktyvus kontaktas su vaiku, motyvuojant

vaiką“ (I-9). Galima daryti prielaidą, kad pastarieji tyrimo dalyviai kontakto užmezgimą su vaiku laiko esminių, nes vertinant vaiko kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją, labai svarbu, kad vaikas neužsisklęstų savyje, atsakytų į pateiktus klausimus ar kitaip komunikotų su vertintoju. Kitu atveju, logopedinis vertinimas gali neįvykti arba gali būti neobjektyvus, neatskleidžiantis tikrųjų vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų.

Dar vienas tyrimo dalyvių išskirtas svarbus logopedinio vertinimo požymis yra tas, kad po atlikto vertinimo, galima nusimatyti ir planuoti kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimą turinčio vaiko, sutrikimo įveikos būdus, kas tiesiogiai turi įtakos vaiko ugdymosi sėkmei: „*pagal sutrikimą galima planuoti to sutrikimo įveikos būdus*“ (I-7), „*priklausys ir vaiko mokymosi sėkmė*“ (I-9).

Keli tyrimo dalyviai detaliau pateikė gero logopedinio vertinimo požymius, pateikiant kognityvinės-lingvistinės kilmės garsų tarimo sutrikimų atpažinimą po logopedinio vertinimo: „*turi duoti atsakymą apie įvairias kalbos veiklos puses. Fonetiniai procesai mus domina visada, gramatinė kalbos sandara, žodynas, rišlioji kalba, kaip vaikas naudojasi turimomis kalbinėmis priemonėmis ir <...> motorika, stambioji motorika ir smulkioji motorika*“ (I-4).

Vienas tyrimo dalyvis išskyrė, kaip gero logopedinio vertinimo požymį – laiką ir žmogiškuosius resursus: „*priklauso nuo to greičio, jei mums reikalingos keturios pamokos, kad įvertinti, tai čia reikalauja labai daug resursų žmogiškųjų ir logopedo darbas ir vaiko laisvo laiko ar pamokos laiko naudojimas*“ (I-7). Taip pat vieno tyrimo dalyvio buvo pateiktas pastebėjimas, kad logopedinio vertinimo metu dažniausiai pamirštama vertinti *regimąjį vaikų suvokimą*: „*žiūrėt girdimąjį garsų suvokimą, bet regimojo suvokimo dalykai yra dažnai praleidžiami*“ (I-4).

Mano požiūriu, šis komentaras yra svarbus, nes logopedinio vertinimo metu regimojo ir erdvinio suvokimo aspektai nėra tiriami. Už vizualinį erdvės suvokimą yra atsakingos smegenų jungtys tarp regėjimo, kuris mums leidžia apdoroti regimąją informaciją, padeda orientuotis erdvėje. Šiais atvejais, manyčiau, turėtų būti konsultuojamasi su neurologu ir kitais specialistais.

Reziumuojant, ypač įtraukiojo mokymos(si) kontekste, visiškai pritariu Ališauskui, kad „*Vaiko galias pamatyti ir žinią apie jas skleisti turi tėvai, mokytojai, specialistai. Ir mokslas, ir praktika liudija: nėra tokio vaiko, kaip ir suaugusiojo, kuris viską gali, ir tokio, kuris nieko negali*“ (2019, p.54).

Logopedams, vertinant vaiko kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją yra parengtos kalbos vertinimo kortelės bei pateikti instrumentai, padedantys įvertinti vaiko turimus kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos ypatumus. Tyrimo dalyvių buvo teiraujamasi apie kortelių naudojimo ir pildymo patirtis bei vertinimo metodikų (instrumentų) panaudojimo patirtis. Tyrimo duomenys pateikti 4 lentelėje.

2.2.2. Logopedų kortelių pildymo ir vertinimo proceso patirtys

4 lentelė. Logopedų patirtys pildant korteles ir vertinimo instrumentus (N=10)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Vertinimo metodikos priemonių privalumai	Naudojamų vertinimo kortelių išsamumas/aiškumas	„turiu iš Šiaulių, ten kortelės, piešinukai“ (I -1); „kortelių pildymas, metodika, viskas išdėstyta labai aiškiai apima ir žodyną ir fonetiką ir rišliuosius tekstus ir pasakojimus“ (I-2); „naudoju korteles“ (I-3); „įvertinimo kortelės jos yra pakankamai išsamios“ (I-7); „pildžiau tikrai tarties įvertinimo kortelę“ (I-8); „korteles esu pildžiusi, nu ir galiu pasakyti, kad pakankamai išsamūs tie instrumentas“ (I-8); „pildau ir kalbos vertinimo kortelę“ (I-8)
	Vizualinės medžiagos naudojimas	„vizualinės medžiagos mes daug turim aplinkui“ (I-7); „siužetinius paveikslėlius pasakojimo gebėjimų vertinimui“ (I-9)
Vertinimo metodikos priemonių trūkumai	Ilgos laiko sąnaudos	„Pildymui tenka skirti labai daug laiko“ (I -2); „norėtusi, kad jos būtų trumpesnės, glaustesnės, vaikui sunku šitiek išsėdėti“ (I-2); „laikas labiausiai neramina, kad reikia skirti labai daug laiko“ (I-2); „procesas ilgas“ (I-10)
	Paveikslėlių tikroviškumo stoka	„norėtusi gal nepieštų paveikslėlių“ (I -1); „tiesiog nuotraukų, gyvų tų nuotraukų“ (I -1); „trūksta paveikslėlių fotografijų su tikroviškų vaizdų atvaizdavimu“ (I-3); „kai kurie paveikslėliai jau nebeatitinka šių dienų vaiko žinių ir domėjimosi sričių“ (I-9)
	Kortelių gausa ir aiškumo trūkumas	„mažiukams ypač pirmokams, ne visos būna suprantamos, ypač foneminės klausos užduotys“ (I-2); „regimąjį suvokiama, logopedinė kortelė nėra“ (I-4); „Kartais nėra labai aišku kaip ten pildyti“ (I-5); „tos kortelės, reikia žinoti, kurią pasirinkti, kokį prognozuoti sutrikimą“ (I-6); „kortelės labai būtų gerai, kad jos būtų ir ta vizualinė medžiaga šalia tų kortelių kalbos įvertinimo kortelių“ (I-7)
	Neprivalomi įrankiai	„Nepildo standartizuotų testų, nes sako tai nėra privaloma“ (I-5); „vertinimo kortelės pildyti kaip ir nėra privalomos“ (I-5); „pačios kortelės nėra privalomas dokumentas“ (I-6);
	Metodikos atnaujinimo trūkumas	„norėtusi, kad metodika būtų šiek tiek patobulinta atnaujinta“ (I -1); „geriau priima audio knygas, tai visus šituos susidėlioji ir skaitymo rašymo rekomendacijas“ (I -1); „man netelpa viskas ką, aš vertinu“ (I-4); „duomenis suskaitmeninu, nes man taip patogiau yra“ (I-8); „savo susigalvotais simboliais, sutartiniais ženklais“ (I-9)

Gauti tyrimo duomenys leido išskirti dvi kategorijas ir septynias jas patvirtinančias subkategorijas.

Tyrimo dalyviai išskyrė logopedinio vertinimo priemones, kuriomis naudojami. Viena iš tokių priemonių yra kalbos vertinimo kortelės. Tyrimo dalyviai korteles naudoja, vertinant mokinių vaikų kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją, nes jos yra labai aiškios ir išsamios: „turiu iš Šiaulių, ten kortelės, piešinukai“ (I -1); „kortelių pildymas, metodika, viskas išdėstyta labai aiškiai, apima ir žodyną, ir fonetiką, ir rišliuosius tekstus ir pasakojimus“ (I-2); „įvertinimo kortelės, jos yra pakankamai išsamios“ (I-7); „pildžiau tikrai tarties įvertinimo kortelę“ (I-8); „korteles esu pildžiusi, na ir galiu pasakyti, kad pakankamai išsamūs tie instrumentai“ (I-8). Logopediniame vertinime, tyrimo dalyviai naudoja vizualinę medžiagą: „siužetinius paveikslėlius

pasakojimo gebėjimų vertinimui“ (I-9) ir vizualinę medžiagą iš aplinkos: „vizualinės medžiagos mes daug turim aplinkui“ (I-7).

Tyrimo duomenys atskleidė logopedinio vertinimo metodikos trūkumus, kuriuos įvardijo tyrimo dalyviai. Viena iš logopedinio vertinimo trūkumų, kad dalyviai įvardijo kortelių pildymui sugaištą laiką, kuris tyrimo dalyvių nuomone, yra per ilgas: „Pildymui tenka skirti labai daug laiko“ (I-2), „norėtuši, kad jos būtų trumpesnės, glaustesnės, vaikui sunku šitiek išsėdėti“ (I-2), „laikas labiausiai neramina, kad reikia skirti labai daug laiko“ (I-2), „procesas ilgas“ (I-10). Viena tyrimo dalyvė pakomentavo laiko sąnaudas, kurios tenka vertinimui: „Pildymui tenka skirti labai daug laiko, <...> labai daug užduočių, <...> Vaikų yra labai daug mokyklose, <...> ilgai išbūti vaikas negali, ir sunku jiems atlikti užduotis, mažukams ypač pirmokams, ne visos būna suprantamos, ypač foneminės klausos užduotys būna, tada reikia pamokyti, pabandyti, o tada tikrai atlikti“ (I-2).

Kitas logopedinio vertinimo, tyrimo dalyvių nuomone, trūkumas – vizualinių priemonių, skirtų vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui, tikroviškumas: „norėtuši gal nepieštų paveikslėlių“ (I-1), „tiesiog nuotraukų, gyvų tų nuotraukų“ (I-1), „trūksta paveikslėlių fotografijų su tikroviškų vaizdų atvaizdavimu“ (I-3), „kai kurie paveikslėliai jau nebeatitinka šių dienų vaiko žinių ir domėjimosi sričių“ (I-9). Galima daryti prielaidą, kad šiuolaikiniai vaikai mažai skaito, mažai laiko praleidžia lauke, didžioji dalis vaikų laiką leidžia prie išmaniosios įrangos, todėl piešinėliai vaikų nebedomina, jiems reikia realaus pasaulio suvokimą atspindinčių nuotraukų, skirtų vertinimui. Viena tyrimo dalyvė pakomentavo, kodėl vaizdinių priemonių tikroviškumą nurodė kaip trūkumą: „vaikai painiojas, i rodant paveikslėlius, kai kurie vaizdai yra piešti ir netikroviški, tai trūksta paveikslėlių fotografijų su tikroviškų vaizdų atvaizdavimu“. (I-3)

Kalbant apie kortelių pildymą, tyrimo dalyviai nurodo, kad kortelės nėra labai aiškios, kartais susiduriama su problema, kaip jas reikia pildyti: „Kartais nėra labai aišku kaip ten pildyti“ (I-5), „mažukams, ypač pirmokams, ne visos būna suprantamos, ypač foneminės klausos užduotys“ (I-2), kortelių gausa verčia logopedus prognozuoti logopediniame vertinime dalyvausiančio mokinio kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimą: „tos kortelės, reikia žinoti, kurią pasirinkti, kokį prognozuoti sutrikimą“ (I-6). Nors akcentuojama kortelių gausa, tačiau tyrimo dalyviai pasigenda regimojo suvokimo vertinimo kortelių: „regimąjį suvokimą, logopedinė kortelė nėra“ (I-4) ir vizualinės medžiagos prie atitinkamos kortelės: „kortelės labai būtų gerai, kad jos būtų ir ta vizualinė medžiaga šalia tų kortelių kalbos įvertinimo kortelių“ (I-7). Tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį į tai, kad logopedinio vertinimo įrankių yra pakankamai, tačiau kai kurių logopediniame vertinime neprivaloma naudoti, pavyzdžiui, standartizuotų testų, vertinimo kortelių: „Nepildo standartizuotų testų, nes sako tai nėra privaloma“ (I-5), „vertinimo

kortelės pildyti kaip ir nėra privalomos“ (I-5), „pačios kortelės nėra privalomas dokumentas“ (I-6).

Dar vienas tyrimo dalyvių išskirtas trūkumas – logopedinio vertinimo metodikos pritaikymo šiuolaikiniam gyvenimo kontekstui trūkumas: „norėtusi, kad metodika būtų šiek tiek patobulinta atnaujinta“ (I-1), „geriau priima audio knygas, tai visus šituos susidėlioji ir skaitymo rašymo rekomendacijas“ (I-1); „man netelpa viskas ką, aš vertinu“ (I-4), „duomenis suskaitmeninu, nes man taip patogiau yra“ (I-8), „savo susigalvotais simboliais, sutartiniais ženklais“ (I-9).

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti su kokiais iššūkiais susiduria logopedai, vertindami vaiko kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją. Tyrimo duomenys pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Iššūkiai su kuriais susiduria tyrimo dalyviai, atliekant logopedinį vertinimą (N=10)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Vertinimo metodikos iššūkiai	Laiko stoka	„pagrindas yra laiko resursas“ (I-1); „laikas, apimtis“ (I-1); „iššūkis yra vaiką įvertinti sutartu laiku“ (I-1); „sunku numatyti ir įvertinti per nustatytą laiką“ (I-3); „reikia rasti laiko vaiko vertinimui pradinėse klasėse“ (I-5); „nedidelis laikas, kiek mes galim skirti vertinimui“ (I-6); „trūksta laiko“ (I-7); „pakankamai ilgas laikas, laiko tarpas“ (I-8); „vertinimui reikia skirti daugiau laiko“ (I-9); „svarbiausias veiksnys yra laikas“ (I-10)
	Vertinimo instrumentų trūkumas	„nėra pagal ką vertinti pradinukų skaitymo, rašymo sutrikimų“ (I-2); „penktoms dešimtoms, kartais reikia daryti pirminį net vertinimą, o kartais pakartotinį vertinimą, bet tos medžiagos iš tikrųjų tai nėra“ (I-6); „galėtų būti parengtos kažkokios konkrečios rekomendacijos“ (I-10)
Žmogiško faktoriaus iššūkis	Vaikų nuovargis	„atsižvelgti į vaiką patį, kiek jisai gali išlaikyti dėmesį, kiek jis gali dirbti apie nuovargį“ (I-1); „vaikas pavargsta“ (I-8)
	„Sudėtingi“ vaikai	„iššūkiai yra vis tik su vyresniukais“ (I-6); „neatlieka užduočių, neina pasikviesti“ (I-6); „vaikai būna kartais emociškai sudėtingi“ (I-6); „vaikas nebendradarbiauja ypač per pirmą užsiėmimą“ (I-7); „iš viso nekalba“ (I-7); „daugėja ir sudėtingėja vaikų kalbos sutrikimai“ (I-9); „užtrunka, kol vaiką prakalbinam, nuteikiam tam vertinimui“ (I-9)
	Tėvų atvirumo trūkumas	„tėvai neatskleidžia informacijos į ką atkreipti dėmesį“ (I-3); „nesutinka bendradarbiauti tėvai“ (I-3)
	Vertintojo praktinė patirtis	„bendrą informaciją renki, tu jau pamatai, ar vaikas turi sutrikimų ar ne“ (I-4); „praktika, praktika ir dar kartą praktika“ (I-10); „pasitikėjimo savim trūksta, žinių aišku, priimant tą sprendimą dėl išvados“ (I-10)

Gauti tyrimo duomenys leido išskirti dvi kategorijas ir šešias jas patvirtinančias subkategorijas.

Dauguma tyrimo dalyvių išskyrė laiko stoką, kaip vieną iš logopedinio vertinimo iššūkių: „pagrindas yra laiko resursas“ (I-1), „laikas, apimtis“ (I-1), „iššūkis yra vaiką įvertinti sutartu laiku“ (I-1), „sunku numatyti ir įvertinti per nustatytą laiką“ (I-3), „reikia rasti laiko vaiko vertinimui pradinėse klasėse“ (I-5), „nedidelis laikas, kiek mes galim skirti vertinimui“ (I-6), „trūksta laiko“ (I-7), „pakankamai ilgas laikas, laiko tarpas“ (I-8), „vertinimui reikia skirti daugiau laiko“ (I-9), „svarbiausias veiksnys yra laikas“ (I-10). Galima daryti prielaidą, kad didėjantis specialiųjų poreikių mokinių skaičius, didina logopedo laiko sąnaudas, kurias jis turi skirti vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimui. Laiko sąnaudas išskyrė ir Speech

Language Pathology Voice and Swallowing Center of Maine (2020), kurie atlikdami logopedinius vertinimus, stebimus skirtingus mokinių vertinimo ar vertinimo laikus, kurie labai priklauso nuo vaiko asmeninių savybių bei pasirinktų vertinimo instrumentų.

Kitas iššūkis su kuriuo susiduria keletas tyrimo dalyvių – kai kurių vertinimo instrumentų trūkumas. Tyrimo dalyviai išskyrė, kad jiems trūksta instrumentų vertinti pradinių klasių mokinių skaitymo, rašymo sutrikimus: „*nėra pagal ką vertinti pradinukų skaitymo, rašymo sutrikimų*“ (I-2), išskirtas ir instrumento vyresniems mokiniams vertinti trūkumas: „*penktoms dešimtoms, kartais reikia daryti pirminį net vertinimą, o kartais pakartotinį vertinimą, bet tos medžiagos iš tikrųjų tai nėra*“ (I-6) ir konkrečių logopedinio vertinimo rekomendacijų trūkumas: „*galėtų būti parengtos kažkokios konkrečios rekomendacijos*“ (I-10).

Keletas tyrimo dalyvių akcentavo ir mokinio nuovargį, kaip iššūkį, kuris atsiranda logopedinio vertinimo metu, galimai dėl ilgo logopedinio vertinimo proceso: „*atsižvelgti į vaiką patį, kiek jisai gali išlaikyti dėmesį, kiek jis gali dirbti apie nuovargį*“ (I-1), „*vaikas pavargsta*“ (I-8)

Iššūkis yra ne tik vaikų nuovargis, bet ir vaikų „sudėtingumas“ ne tik kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos prasme, bet ir kalbant apie charakterio, temperamento savybes bei amžių: „*iššūkiai yra vis tik su vyresniukais*“ (I-6), „*neatlieka užduočių, neina pasikviesti*“ (I-6), „*vaikai būna kartais emociškai sudėtingi*“ (I-6), „*vaikas nebendradarbiauja ypač per pirmą užsiėmimą*“ (I-7), „*iš viso nekalba*“ (I-7), „*daugėja ir sudėtingėja vaikų kalbos sutrikimai*“ (I-9), „*užtrunka, kol vaiką prakalbinam, nuteikiam tam vertinimui*“ (I-9).

Dar vienas tyrimo dalyvių išskirtas iššūkis – tėvų atvirumo trūkumas bendradarbiaujant. Tyrimo dalyviai akcentuoja tėvų atvirumo poreikį, kalbant apie vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus, kuriais jie pasidalina pokalbio su logopedu metu arba užpildydami tam tikros formos informaciją apie mokinius: „*tėvai neatskleidžia informacijos, į ką atkreipti dėmesį*“ (I-3); „*nesutinka bendradarbiauti tėvai*“ (I-3). Keli tyrimo dalyviai pasidalina savo patirtimi iš praktikos apie vaikus, kuriuos sunku prakalbinti ar pasikviesti logopediniam vertinimui: „*neatlieka užduočių, neina pasikviesti, būna, kad neina nei pas vieną specialistą, mes mokykloje turim tokį berniuką, jis niekur neina, <...> tai neįmanoma atlikti vertinimo, nes jis tiesiog neateina*“ (I-6), „*didžiausi iššūkiai, kai vaikas iš viso nenori su tavim eiti*“ (I-7), „*kalbos raidos sutrikimų turintiems vaikams, taip reikia daugiau laiko skirti, daugiau laiko užtrunka, kol vaiką prakalbinam, nuteikiam tam vertinimui*“ (I-9). Charman ir kt. (2015) savo atlikto tyrimo metu taip pat atkreipė dėmesį, kad mokiniai, turintys kalbos, kalbėjimo sutrikimus, labai dažnai susiduria ir su komunikavimo sunkumais.

Apibendrinant, nors tyrimo dalyviai įvardijo nemažai iššūkių su kuriais susiduria, atliekant logopedinį vertinimą – tokiais kaip, vertinimui skirto laiko trūkumas, šiuolaikiškų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vieningų mokinių vertinimo instrumentų trūkumas, ką patvirtina ir Lietuvos Logopedų asociacijos išleista metodinė priemonė „Vaikų kalbėjimo ir kalbos vertinimas, sutrikimo diferencijavimas ir identifikavimas“ (2015, p.4), sudėtinga prisikviesti mokinius, atlikti vertinimą ir tėvų/globėjų bendradarbiavimo stoka, tačiau keletu tyrimo dalyvių nuomone, patys didžiausi iššūkiai yra kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo turimos praktikos stoka ir pasitikėjimo savimi trūkumas: „*bendrą informaciją renki, tu jau pamatai, ar vaikas turi sutrikimų ar ne*“ (I-4), „*praktika, praktika ir dar kartą praktika*“ (I-10), „*pasitikėjimo savim trūksta, žinių aišku, priimant tą sprendimą dėl išvados*“ (I-10).

2.2.3. Logopedų patirtys, formuluojant logopedinio vertinimo išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti tyrimo dalyvių patirtis bei kylančius iššūkius, formuluojant logopedinio vertinimo išvadas ir rekomendacijas. Tyrimo duomenys pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Logopedams kylantys iššūkiai, formuluojant logopedinius išvadas ir rekomendacijas (N=10)

Kategorija	Subkategorija	IIustruojantys teiginiai
Išvadų ir rekomendacijų formulavimo įvertinimas	PPT atmintinė kaip parankinė vertinimo priemonė	„ <i>skaitymo, rašymo išvadą nėra sudėtinga parašyti plius rekomendacijos</i> “ (I-1); „ <i>PPT buvo paruošusi atmintines kaip formuluoti apie specialiųjų poreikių grupę ir logopedinę išvadą</i> “ (I-2); „ <i>vertinimas neilgas, trys- keturi sakineliai, bet rašydama vertinimą, kurį į PPT siunčiam aš stengiuosi akcentuoti visas kalbos sritis, tai yra fonetika, tartį, sakykim leksiką</i> “ (I-7); „ <i>pildžiau tris vertinimus į PPT, tai mano išvada buvo teisinga, ta prasme grįžo iš PPT su tokiom pačiom išvadom</i> “ (I-8); „ <i>vadovaujuosi, Vilniaus Pedagoginės psichologinės pateikta logopedinių sutrikimų klasifikacija, formuluotėmis, tai ypatingų sunkumų nekyla</i> “ (I-9)
	Papildomos informacijos turėjimas	„ <i>užduočių parinkimas pagal gebėjimus vaiko</i> “ (I-1); „ <i>Aš turiu turėt papildomai kokių tai užrašų.</i> “ (I-4); „ <i>turi turėt medicininę išvadą</i> “ (I-6); „ <i>visa krūva vertinimų, kur reikės siųsti į PPT</i> “ (I-8)
Išvadų ir rekomendacijų rašymo sunkumai	Tėvų nenoras bendradarbiauti	„ <i>tėvų nenoras bendradarbiauti</i> “ (I-3); „ <i>Dėl rekomendacijų, kai tėvai nepriima, pavyzdžiui jie sutinka, kad įvertintum vaiką, tuomet pateiki rekomendacijas, ir tuomet tėvai numenkina problemą</i> “ (I-6)
	Fonetinio ir fonologinio sutrikimo įvertinimo problemos	„ <i>sunkumu, kai reikia vertinti fonetinį ir fonologinį sutrikimus</i> “ (I-2); „ <i>kol nerašo, skaito, tai kartais tą fonologinį nėra lengva nustatyti</i> “ (I-5); „ <i>Kartais kyla abejonių atskiriant fonetinę artikuliacinę dislaliją nuo foneminės artikuliacinės dislalijos</i> “ (I-9); „ <i>nustatant išvadas reikia gerai išanalizuoti vertinimą, metodinę, mokslinę literatūrą, kad teisingai parengti tą logopedinio vertinimo išvadą</i> “ (I-10)
	Specifinės raidos įvertinimo problemos	„ <i>Man labai svarbu esant kokiam atvejui ar garsų suvokimo pagrindu ar regimojo suvokimo pagrindu ar erdvės suvokimo pagrindu, tai yra tam tikra specifika, o mes rašom ar tai nežymus ar vidutinis išraiškos laipsnis, ar žymus kalbos neišsivystymas</i> “ (I-4); „ <i>kol nėra kitų specialistų išvadų, tai šitų išvadų mes negalime rašyt specifinė kalbos raida dėl įvairiapusio raidos sutrikimo</i> “ (I-6); „ <i>Kartais tenka pasvarstyti tarp vidutinio ir nežymaus kalbos neišsivystymo ribų</i> “ (I-9)

	Darbo patirties stoka	„logopedinio vertinimo išvadas sunku yra padaryti net ir turint visą medžiagą, net ir turint ant popieriaus užsirašius tas išvadas, nes sakyčiau tam reikia daugiau darbo patirties“ (I-5); „Na tai iššūkis, kad patirties stoka ir sunkumas“ (I-8); „praktika“ (I-10)
--	-----------------------	--

Gauti tyrimo duomenys leido išskirti dvi kategorijas ir šešias jas patvirtinančias subkategorijas.

Nemažą logopedinę patirtį turintys tyrimo dalyviai nesusiduria su logopedinio vertinimo išvadų ir rekomendacijų formulavimu, nes pasitelkia PPT atmintinę, kaip formuluoti logopedinio vertinimo išvadas ir rekomendacijas bei į ką atkreipti dėmesį: „skaitymo, rašymo išvadą nėra sudėtinga parašyti plius rekomendacijos“ (I-1), „PPT buvo paruošusi atmintines kaip formuluoti apie specialiųjų poreikių grupę ir logopedinę išvadą“ (I-2), „vertinimas neilgas, trys-keturi sakinukai, bet rašydama vertinimą, kurį į PPT siunčiam aš stengiuosi akcentuoti visas kalbos sritis, tai yra fonetika, tartį, sakykim leksiką“ (I-7), „pildžiau tris vertinimus į PPT, tai mano išvada buvo teisinga, ta prasme grįžo iš PPT su tokiom pačiom išvadom“ (I-8), „vadovaujuosi, Vilniaus Pedagoginės psichologinės pateikta logopedinių sutrikimų klasifikacija, formuluotėmis, tai ypatingų sunkumų nekyla“ (I-9). Kiti tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį į tai, kad logopedinio vertinimo išvadas ir rekomendacijas formuluoti jiems nesudėtinga, nes jie tam turi papildomos informacijos: „užduočių parinkimas pagal gebėjimus vaiko“ (I-1), „Aš turiu turėt papildomai kokių tai užrašų.“ (I-4), „turi turėt medicininę išvadą“ (I-6), „visa krūva vertinimų, kur reikės siųsti į PPT“ (I-8).

Nors kai kurie tyrimo dalyviai nesusiduria su iššūkiais, formuluojant logopedinio vertinimo išvadas ir rekomendacijas, kai kuriems tyrimo dalyviams tai yra rimtas iššūkis, kurį apsunkina tėvų nenoras bendradarbiauti su logopedu „tėvų nenoras bendradarbiauti“ (I-3), „Dėl rekomendacijų, kai tėvai nepriima, pavyzdžiui jie sutinka, kad įvertintum vaiką, tuomet pateiki rekomendacijas, ir tuomet tėvai numenkina problemą“ (I-6).

Formuluojant logopedinio vertinimo išvadas, kai kuriems tyrimo dalyviams kyla iššūkis teisingai nustatyti sutrikimą: „sunkumu, kai reikia vertinti fonetinį ir fonologinį sutrikimus“ (I-2), „kol nerašo, skaito, tai kartais tą fonologinį nėra lengva nustatyti“ (I-5), „Kartais kyla abejonių atskiriant fonetinę artikuliacinę dislaliją nuo foneminės artikuliacinės dislalijos“ (I-9), todėl tenka paanalizuoti įvairius šaltinius: „nustatant išvadas reikia gerai išanalizuoti vertinimą, metodinę, mokslinę literatūrą, kad teisingai parengti tą logopedinio vertinimo išvadą“ (I-10). Tyrimo dalyviai pasidalino savo patirtimi vertinant fonetinį / fonologinį sutrikimą:

- „Kartais kyla sunkumu, kai reikia vertinti fonetinį ir fonologinį sutrikimus. Pagal išvadą tariamės su kolegėmis ir prieinam bendros išvados.“ (I-2);

- „*Tai į šita išvada įrašom arba fonetinius sutrikimus arba fonologinis kalbos neišsivystymas, paskiau išskleidžiam skliaustuose ar tai yra fonetinė akustine, ar foneminė artikuliacinė dislalija, dizartrijų atvejais yra sudėtingiausia tai hipotoninio ar hipertominio pobūdžio, dizartrija esant kalbos neišsivystymui*“ (I-4);
- „*Užpildžius kalbos kortelę parašau išvadą, o rekomendacijas rašom tik tada, kai yra toks poreikis mokytojams arba tėvams. Kartais kyla abejonių atskiriant fonetinę artikuliacinę dislaliją nuo foneminės artikuliacinės dislalijos. Būna, kad vėliau išvadas reikia pakoreguoti, nes pradėjus logopedinį darbą su vaiku atsiskleidžia tie sunkumai kitaip.*“ (I-9)

Iššūkis su kuriuo susiduria tiriamieji, kai išvados formulavimas galimas tik gavus kitų specialistų išvadas: „*kol nėra kitų specialistų išvadų, tai šitų išvadų mes negalime rašyt specifinė kalbos raida dėl įvairiapusio raidos sutrikimo*“ (I-6) ir vertinant kalbinį išsivystymo lygį: „*Man labai svarbu esant kokiam atvejui ar garsų suvokimo pagrindu ar regimojo suvokimo pagrindu ar erdvės suvokimo pagrindu, tai yra tam tikra specifika, o mes rašom ar tai nežymus ar vidutinis išraiškos laipsnis, ar žymus kalbos neišsivystymas*“ (I-4), „*Kartais tenka pasvarstyti tarp vidutinio ir nežymaus kalbos neišsivystymo ribų*“ (I-9). Tyrimo dalyviai pasidalino savo praktine patirtimi:

- „*Man labai svarbu, esant kokiam atvejui ar garsų suvokimo pagrindu ar regimojo suvokimo pagrindu ar erdvės suvokimo pagrindu, tai yra tam tikra specifika, o mes rašom ar tai nežymus ar vidutinis išraiškos laipsnis, ar žymus kalbos neišsivystymas. Kai rašom išvadas PPT tai tokiu pagrindu nerašom, bet man tai yra svarbu, kaip aš jo žodyną tvarkysiu. Aš turiu turėt papildomai kokių tai užrašų.*“ (I-4);
- „*kai specifinė kalbos raida, kol nėra kitų specialistų išvadų, tai šitų išvadų mes negalime rašyt - specifinė kalbos raida dėl įvairiapusio raidos sutrikimo, specifinė kalbos raida dėl sąvokinio mąstymo plėtojimosi spragų ir kiti sutrikimai, kurie turi turėt medicininę išvadą. Ir tuomet žinai, kad vaikas autistiškas, bet tuomet rašai kalbos neišsivystymą, nes negali parašyt kol nėra dokumentų.*“ (I-6);
- „*Kartais tenka pasvarstyti tarp vidutinio ir nežymaus kalbos neišsivystymo ribų, ar kalbos suvokimo sutrikimo išvadų*“ (I-9)

Apibendrinant, tyrimo dalyviai išskyrė iššūkius kylančius dėl logopedinių išvadų formulavimo ir dėl praktinės veiklos trūkumo: „*logopedinio vertinimo išvadas sunku yra padaryti net ir turint visą medžiagą, net ir turint ant popieriaus užsirašius tas išvadas, nes sakyčiau tam reikia daugiau darbo patirties*“ (I-5), „*Na tai iššūkis, kad patirties stoka ir sunkumas*“ (I-8). „*praktika*“ (I-10) , šie duomenys koreliuoja su Currie (2022) įžvalgomis, kuri taip pat atkreipia

dėmesį į logopedinio vertinimo išvadų svarbą ir akcentuoja, kad jos turi būti aiškios ir konkrečios, numatančios prevenciją, o rekomendacijos – tikslingos.

2.2.4. Logopedinio vertinimo tobulintinos kryptys

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti pagalbos poreikį logopedams, siekiant efektyvesnio vertinimo proceso. Tyrimo duomenys pateikti 7 lentelėje.

Gauti tyrimo duomenys leido išskirti dvi kategorijas ir šešias jas patvirtinančias subkategorijas.

7 lentelė. **Efektyvaus vertinimo proceso kryptys (N=10)**

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Vertinimo metodinės priemonės	Metodikos diferencijavimas	„naudinga metodika pagal sutrikimus“ (I-1); „penktoms aštuntoms klasėm, kad būtų ta medžiaga paruošta“ (I-6); „būtų parengtos vaikų kalbos raidos normos arba reikalavimai tam tikro amžiaus vaikų kalbos išsivystymu“ (I-9)
	Metodikų suvienodinimas	„metodikų suvienodinimas“ (I-6); „vieną metodiką pasiimi ir visą vaiką įvertini“ (I-6); „būtų paruošti aiškūs vertinimo rezultatų fiksavimo protokolai būtų vieningi visiems specialistams Respublikos pateikti, matyt ministro įsakymais kažkaip patvirtinti. mastu“ (I-9)
	Priemonių atnaujinimas	„patobulinti tą metodiką“ (I-1); „kaip reikėtų vertinti autistus, nes labai sunku juos įvertinti“ (I-2); „kad būtų paruoštos metodinės priemonės“ (I-2); „trūksta nuo pradžios iki galo paruošto segtuvo, kuris apimtų artikuliacinio aparato ištyrimo sutrikimus, foneminės klausos, gramatinės sandaros, rišliosios kalbos rašymo, skaitymo, struktūrą“ (I-3); „parengtos naujos priemonės“ (I-9); „atnaujinta kalbos tyrimo medžiaga“ (I-9) „vizualinio pateikimo, tiek turinio prasme tos priemonės turėtų jau būti atitinkančios šių dienų aktualijas“ (I-9)
	Kortelių skaitmenizavimas	„suskaitmeninimas visų šitų kortelių būtų labai gera pagalba logopedam“ (I-8); „suskaitmeninimas, kad būtų papildomų klausimų pateikiama ypač pavyzdžių“ (I-8); „išvada automatu atsirastu“ (I-8); „suskaitmeninimas, tiesiog, kad būtų tokia mini programėlė atsidarei, užsipildei ir tau fukt išvadą išmetė, tai būtų iš viso fantastika“ (I-8)
Bendradrabiavimo su specialistais ir tėvais poreikis	Antro logopedo pagalba	„tariamės su kolegėmis ir prieinam bendros išvados“ (I-2); „Dirbt su asistentu būtų geriau, kadangi jis paruoštų medžiagą“ (I-4); „darbovietėje yra dar vienas logopedas, su kuriuo gali pasitarti ir bendradarbiauti“ (I-5); „kai yra du specialistai“ (I-7); „jeigu yra koks kolega, asistentas, tai pagalba yra labai didelė“ (I-8)
	Tėvų ir pedagogų palaikymas	„būtų glaudesnis bendradarbiavimas tiek su mokytojais, tiek su kitais švietimo pagalbos specialistais“ (I-5); „tėvų ir mokytojų bendradarbiavimas“ (I-9)

Siekiant efektyvesnio logopedinio vertinimo, tyrimo dalyviai nurodė, kad jiems pagalbėtų vertinimo metodikos diferencijavimas pagal kalbos sutrikimus: „naudinga metodika pagal sutrikimus“ (I-1), „būtų parengtos vaikų kalbos raidos normos arba reikalavimai tam tikro amžiaus vaikų kalbos išsivystymu“ (I-9) ir metodika parengta vyresnėms klasėms nei pradinukai: „penktoms aštuntoms klasėm, kad būtų ta medžiaga paruošta“ (I-6).

Logopedinio vertinimo efektyvumą padidintų, kai kurių tyrimo dalyvių nuomone, kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos metodikų suvienodinimas: „*metodikų suvienodinimas*“ (I-6), „*vieną metodiką pasiimi ir visą vaiką įvertini*“ (I-6), „*būtų paruošti aiškūs vertinimo rezultatų fiksavimo protokolai būtų vieningi visiems specialistams respublikos pateikti, matyt ministro įsakymais kažkaip patvirtintu mastu*“ (I-9).

Kitas vertinimo efektyvumą didinimo elementas – vertinimo priemonių atnaujinimas. Tyrimo dalyvių nuomone, dabartinę logopedinio vertinimo metodiką reiktų atnaujinti, kad ji būtų pritaikyta prie šiuolaikinių mokinių, kurie ateina į mokyklas ir ar yra integruojami į įtraukiojo ugdymo programas: „*patobulinti tą metodiką*“ (I-1), „*kaip reikėtų vertinti autistus, nes labai sunku juos įvertinti*“ (I-2), „*kad būtų paruoštos metodinės priemonės*“ (I-2), „*trūksta nuo pradžios iki galo paruošto segtuvo, kuris apimtų artikuliacinio aparato ištyrimo sutrikimus, foneminės klausos, gramatinės sandaros, rišliosios kalbos rašymo, skaitymo, struktūrą*“ (I-3), „*parengtos naujos priemonės*“ (I-9), „*atnaujinta kalbos tyrimo medžiaga*“ (I-9), „*vizualinio pateikimo, tiek turinio prasme tos priemonės turėtų jau būti atitinkančios šių dienų aktualijas*“ (I-9).

Įtraukusis ir nūdienos mokymas(is)/ugdymas intensyviai naudoja išmaniąsias technologijas, todėl kai kurie tyrimo dalyviai nurodė, kad jiems logopedinis vertinimas būtų efektyvesnis, jei vertinimo metodika būtų skaitmenizuota: „*suskaitmeninimas visų šitų kortelių būtų labai gera pagalba logopedams*“ (I-8), „*suskaitmeninimas, kad būtų papildomų klausimų pateikiama, ypač pavyzdžių*“ (I-8), „*išvada automatu atsirastų*“ (I-8), „*suskaitmeninimas, tiesiog, kad būtų tokia mini programėlė atsidarei, užsipildei ir tau išvadą išmetė, tai būtų iš viso fantastika*“ (I-8).

Didėjant kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus turinčių mokinių skaičiui mokyklose, logopedinis vertinimas užtrunka, todėl tyrimo dalyviai išskyrė logopedų skaičiaus ar logopedų asistentų skaičiaus didinimą mokyklose kaip svarbų veiksni, įtakojantį logopedinio vertinimo efektyvumą: „*tariamės su kolegėmis ir prieinam bendros išvados*“ (I-2), „*Dirbt su asistentu būtų geriau, kadangi jis paruoštų medžiagą*“ (I-4), „*darbovietėje yra dar vienas logopedas, su kuriuo gali pasitarti ir bendradarbiauti*“ (I-5), „*kai yra du specialistai*“ (I-7), „*jeigu yra koks kolega, asistentas, tai pagalba yra labai didelė*“ (I-8).

Glaudesnis bendradarbiavimas tėvų/globėjų, mokytojų ir kitų specialistų su logopedu, tyrimo dalyvių nuomone, taip pat logopedinį vertinimą padarytų ženkliai efektyvesniu: „*būtų glaudesnis bendradarbiavimas tiek su mokytojais, tiek su kitais švietimo pagalbos specialistais*“ (I-5). „*tėvų ir mokytojų bendradarbiavimas*“ (I-9).

Interviu metu, kai kurie tyrimo dalyviai išskyrė kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo metodikas, kuriomis jie naudojami:

- „Knyga kalbos tyrimas priskirta iki dešimties metų vaikams, kuriems jų gali prireikti“ (I-2);
- „nemažai naudoju kalbos tyrimo metodinę priemonę, „Žuvėdrą“ ir kalbinės veiklos vertinimui vieną iš šešių knygų.“ (I-3);
- „Šiaip dažniausiai savo praktikoje naudoju Gaulienės, Giedrienės ir Grikainienės leidinį „Kalbos tyrimas“, tai jis senokai yra išleistas, du tūkstantaisiais turbūt metais, gal daugiausiai prie jo pripratę, bet jis apima tiriamojo visas kalbos sistemos sritis, esu tą priemonę susidėliojusi į atskirus segtuvėlius, pasidalinusi pagal kalbos sistemos sritis tiriamas“ (I-9);
- „Yra metodinė priemonė „Urtės ir Motiejaus diena“, ta priemonė sukurta labai gerai, nes leidžia ne tik kokybiškai įvertinti vaiko kalbos išsivystymą, bet ir kiekybiškai apskaičiuoti, bet taikyti šią priemonę yra gana sudėtinga.“ (I-9)
- „vis dažniau naudoju naujausią kalbos tyrimui išleistą medžiagą, tai yra „Kalbinės veiklos vertinimas“, Ivanauskaite, Dineikytė ir Budrienė yra autorės, tas toksai segtuvėlis irgi surinkta visa vaizdinė medžiaga pagal visą kalbos sistemos vertinimą, čia daugiausiai naudojuosi užduotimis skirtomis foneminiam suvokimui, girdimajam suvokimui, garsinės analizės pradmenų išsivystymo vertinimui. Ši priemonė ir vaikams yra pakankamai patraukli ir vizualine prasme, todėl ją vis dažniau ją pasitelkiu kalbos vertinimui.“ (I-9);
- „Vertindama naudoju Gaulienės, Giedrienės, Grikainienės vertinimo knygutę ir paveiksliukus.“ (I-10)

Apibendrinant tyrimo dalyvių patirtis, mąstant apie logopedinio tyrimo efektyvumą, yra išskiriami - vertinimo metodikos diferencijavimas pagal kalbos sutrikimus poreikis; kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos metodikų suvienodinimas, atnaujinimas bei skaitmenizavimas; logopedų ir/ar logopedų asistentų skaičiaus didinimas mokyklose; glaudesnis bendradarbiavimas su mokinių tėvais/globėjais, mokytojais ir kitais specialistais. ~~Kaip nebūtų keista, bet~~ šio bakalauro darbo metu atlikto tyrimo duomenys koreliuoja su LLA 2015 atlikto logopedų tyrimo duomenimis (2015, p. 12-14), analizuojančius logopedų iššūkius, susijusius su kalbos ir kalbėjimo vertinimu. Referuojamo tyrimo rezultatai atskleidė, kad logopedinio vertinimo kokybė yra tiesiogiai susijusi su logopedo profesionalumu ir gebėjimu atpažinti tipinės vaiko raidos ypatumus ir sutrikimui būdingus požymius; kad vertinimui skiriamas laikas nėra pakankamas; kad tiksliam logopediniam vertinimui yra būtinas neurologų, tėvų, kitų specialistų dalyvavimas; identifikuotas standartizuotų vertinimo instrumentų trūkumas, kas įtakoja vertinimo objektyvumą; pastebima, kad rekomenduojamose vaikų tarties ir kalbos vertinimo kortelėse nėra skiriama artikuliacinio aparato funkcijų įvertinimui pakankamai dėmesio.

2.3. Apibendrinimas

Tyrimo metu gauti tyrimo duomenys atspindi mokslinėje literatūroje išsakytas įvairių mokslininkų mintis. Tyrimas atskleidė, kad vaikų, turinčių kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus, mokyklose daugėja, tai atspindi ir Oficialios statistiko portalo (2023) duomenys, kurie atskleidė, kad 2022-2023 m. m. kalbos ir kalbėjimo sutrikimą turinčių vaikų skaičius ugdymo įstaigose padidėjo 7,72 proc..

Šiame bakalauro darbo tyrime dalyvavę logopedai, dirbantys su pradinį klasių mokiniais, išskyrė tėvų/globėjų sutikimo svarbą atlikti logopedinį vaiko/mokinio kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimą, tai atspindi ir Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo 2011 m. liepos 13 d. Nr. V-1265/V-685/A1-317“, kuriame numatyta, kad prieš atliekant logopedinį vertinimą, būtina turėti raštišką tėvų sutikimą.

Tyrimo metu surinkti duomenys, kad kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas yra atliekamas, atsižvelgiant ir į medicininę išvadą apie vaiko sveikatos būklę. Šie tyrimo duomenys atspindi Williams ir McLeod (2012) ir Barkmeier-Kraemer ir Clark (2017) nuomones, kad kalbos vertinimas turi būti atliekamas, išsiaiškinus visas vaiko/mokinio vystymosi aspektus, todėl svarbus yra ir mokinio neurologinis vertinimas, reikėtų atsižvelgti į vaiko sveikatos istoriją.

Huang, Siyambalapitiya, Cornwell (2019) nuomone, kalbos vertinimas yra daugiafunkcinis metodas, tai patvirtina ir jų tyrimo duomenys, kur tyrimo dalyviai nurodė, kad, prieš atliekant vaiko logopedinį vertinimą, būtina surinkti informaciją iš tėvų, pedagogų apie vaiko sveikatą, kalbą, kalbėjimą, komunikaciją bei socioekonominę šeimos būklę. Šio tyrimo metu paaiškėjo, kad tyrimo dalyviai dažnai atlieka informacijos apie mokinį rinkimą netiesioginiu būdu – atlikdami neformalų mokinio stebėjimą. Aptariamo tyrimo duomenys koreliuoja su „Speech and Language Pathology Voice and Swallowing Center of Maine“ (2020) duomenimis, kad vaiko/mokinio kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas gali būti neformalus, kai yra stebimas jo šnekamosios kalbos, jos vartojimo, supratimo lygis neformalioje aplinkoje.

Tyrimo metu paaiškėjo ir tėvų bendradarbiavimo atvirumo svarba, pateikiant informaciją apie vaiko/mokinio kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją, kas atliepia McLeod ir Verdon (2014) ir Ireland, McLeod, Farquharson ir Crowe (2020) tyrimo duomenis, kad objektyviame vertinime labai svarbų vaidmenį atlieka sąžiningi tėvų atsakymai apie vaiko kalbos sunkumus.

Dauguma šio bakalauro darbo metu atliktame tyrimo interviu dalyvavę dalyviai akcentavo logopedinio vertinimo ilgą laiką ir jo trukmės poreikį dėl vaiko/mokinio specifinių ypatumų. Šio darbo metu surinktus tyrimo duomenis patvirtina „Speech and Language Pathology Voice and Swallowing Center of Maine“ (2020) pateikti duomenys, kad kalbos vertinimas kiekvienam vaikui užtrunka skirtingai ir vertinimo laiko trukmė priklauso nuo vaiko/mokinio asmeninių charakteristikų ir paties vertinimo pobūdžio, taikomų instrumentų.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad tyrimo dalyviai susiduria su kognityvinės-lingvistinės kilmės sutrikimo vertinimu, tai atliepia Kairienės ir Dainiutės (2015) pastebėjimą, kad kognityvinės-lingvistinės kilmės sutrikimo vertinimas nėra paprastas, nes reikia gerai išmanyti kiekvienam kilmės garsų sutrikimui priskiriamus detalesnius sutrikimus. Ceron, Pagliarin, Keske-Soares (2013) taip pat pažymi kalbos vertinimo iššūkį – kalbos sutrikimo pažinimą pagal tariamų garsų laipsnį ir klaidų pobūdį.

Tyrimo metu dalyvavo ir didelę patirtį turintys logopedai, tačiau tyrimo metu išryškėjo iššūkis su kuriuo susidūrė tiriamieji, kai vaikas/mokinys nenori ateiti į vertinimą, jam reikia išaiškinti šios veiklos tikslumą, kodėl jis turi kažkur eiti. Šio bakalauro darbo atlikto tyrimo duomenis koreliuoja su Merrik, Roulstone ir Hayet (2004) tyrimo duomenimis, kurie atskleidė, kad vaikai/mokiniai jaučiasi stigmatizuojami, kai jiems reikia eiti į vertinimą ugdymo įstaigoje.

Kitas šiame tyrime paaiškėjęs iššūkis, su kuriuo susiduria logopedai, yra emocinių sunkumų turintys vaikai, tai patvirtina Charman ir kt. (2015) atlikto tyrimo duomenys, kad vaikai, turintys kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, susiduria su didesniais emociniais sunkumais komunikavime.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad logopedinio vertinimo išvadų formulavimas yra nepaprastas procesas, tyrimo dalyviai išskyrė aspektus, atskleidžiančius gero logopedinio vertinimo išvadas, tokius kaip – tikslumas, aiškumas ir išsamumas, jie yra labai svarbūs, nes sudaro prielaidas numatyti tolimesnį darbą su mokiniu, strategijas, priemones jo kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimams įveikti. Šio tyrimo duomenys atitinka ir Currie (2022) įžvalgą, kad logopedinio vertinimo išvados turi būti aiškios, kurios leistų numatyti tolimesnį darbą su mokiniu, konkrečius mokymo(si) tikslus bei numatyti tikėtiną rezultatą.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados

1. Analizuojant mokslinę literatūrą ir šalies statistinius duomenis paaiškėjo, kad logopedinio vertinimo poreikis kasmet auga, nes pagal oficialios statistikos duomenimis – beveik pusė visų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų/mokinių turi kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus, stebimus pradiniam ir mokykliniam ugdyme. Moksliniai duomenys atskleidė, kad logopedinis vertinimas yra daugiafunkcinis, gali apimti keletą kalbos tyrimo metodų. Logopedams, dirbantiems švietimo įstaigose yra keliama labai daug profesinės kompetencijos reikalavimų. Vertinant vaiko kalbos, kalbėjimo, komunikacinius ir specialiuosius vaikų/mokinių ugdymosi poreikius, svarbūs yra tėvų/globėjų atviri pastebėjimai apie vaiko raidą ir jų raštiškas sutikimas atlikti išsamų logopedinį vertinimą. Tam būtina surinkti informaciją apie vaiką/mokinį iš visų prieinamų šaltinių, ypač iš mokytojų, kaip vaiko/mokinio galimų kasdienių problemų, atsiskleidžiančių įvairiose aplinkose, stebėtojai. Dar yra labai svarbu logopediniam vertinimui pasiruošti, apgalvojant, kokias kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo metodikas, priemones (korteles, vaizdinę medžiagą ir kt.) tikslinga naudoti logopedinio vertinimo metu.

2. Išsiaiškinta, kad vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos pradinių klasių mokinių logopediniam vertinimui atlikti yra įvairių metodikų, dažniausiai naudojamos kalbos tyrimo metodijos yra „Kalbos tyrimas“, parengtas Gaulienės, Giedrienės ir Grikainienės (2002), bei metodika „Kalbinės veiklos vertinimas“, paruoštas Ivanauskaitės, Dineikytės ir Budrienės (2019), o metodinę priemonę „Urtės ir Motiejaus diena“ paruoštą Glebuvieneš ir kt. (2014) naudoja retai, bet visi tyrime dalyvavę logopedai kalbos, kalbėjimo ir pradinių klasių mokinių komunikacijos įvertinimui naudoja kalbos tyrimo korteles, kuriomis galima tirti kelis vaiko kalbos ir komunikacijos sutrikimus, pildant kelias jų formas.

3. Empirinio tyrimo metu gauti duomenys atskleidė, kad logopedų vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimas yra ilgas procesas, reikalaujantis daug laiko sąnaudų. Logopediniam vertinimui logopedai renkasi, kokiais tyrimo įrankiais naudotis (metodiką, vaizdinę medžiagą, patvirtintas kalbos tyrimo korteles), kad galėtų objektyviai įvertinti vaiko kalbą, kalbėjimą ir komunikaciją. Pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduria logopedai atlikdami vertinimą, yra vaiko emocinė būsena bei tikslų logopedinių išvadų formulavimas. Tyrime dalyvavusių logopedų patirtys yra susijusios su įvairiomis vertinimo metodikomis ir atnaujintos, vieningos kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo medžiagos trūkumu bei tikroviškesnės vizualinės medžiagos poreikiu, siekiant, kad logopedinis vertinimas būtų ne tik išsamus, bet ir objektyvus.

4. Apibendrinant tyrimo dalyvių patirtis, logopedinio vertinimo tobulintinas ir efektyvintinas kryptis, tai galėtų būti logopedinio vertinimo metodikos diferencijavimas pagal kalbos sutrikimus; kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo metodikų suvienodinimas, atnaujinimas bei skaitmenizavimas, kas įtakotų didesnę vertinimo objektyvumą; logopedų ir/ar logopedų asistentų skaičiaus didinimas mokyklose, kas padėtų tiksliau įvertinti ir sutrumpintų vertinimo laiką; glaudesnis bendradarbiavimas su mokinių tėvais/globėjais, mokytojais ir kitais specialistais - padėtų tiksliau ir išsamiau atlikti vertinimą. Tyrimo dalyviai apibendrina, kad logopedinio vertinimo kokybė yra tiesiogiai susijusi su logopedo profesionalumu ir gebėjimu atpažinti tipinės vaiko raidos ypatumus ir sutrikimui būdingus požymius; kad vertinimui skiriamas laikas nėra pakankamas; kad tiksliam logopediniam vertinimui yra būtinas neurologų, tėvų, kitų specialistų dalyvavimas; kad rekomenduojamose vaikų tarties ir kalbos vertinimo kortelėse nėra skiriama pakankamai dėmesio artikuliacinio aparato funkcijų įvertinimui.

Rekomendacijos

Logopedams, kartu su mokslininkais, rekomenduojama:

- aktualizuoti ir atnaujinti kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo metodiką;
- siekiant efektyvesnio mokinių logopedinio vertinimo, numatyti, kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertinimo instrumentų skaitmenizavimą.

LITERATŪRA

- Ališauskas, A. (2019). *Vaiko situacijos vertinimas: sėkmingo ugdymosi link. Mokomoji knyga*. Šiauliai: „IĮ K.J. Vasiliausko leidykla „Liucilijus“.
- Barkmeier-Kraemer, J. M., Clark, H. M. (2017). Speech-Language Pathology Evaluation and Management of Hyperkinetic Disorders Affecting Speech and Swallowing Function. Tremor Other Hyperkinet Mov (N Y). *PubMed*, 7,489. doi: 10.7916/D8Z32B30.
- Barzdonytė-Morkevičienė, L., Martišiūtė, L. ir Ivanauskaitė, E. (2014). *Metodinės rekomendacijos logopedui*. <https://www.sppc.smm.lt/wp-content/uploads/2018/09/knyga-metodines-rekomendacijos-logopedui-skaitymui.pdf>
- Bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių (2023). *Oficialios statistikos portalas*. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=7cbb268c-9506-4c13-b248-9c561b3503e5#/>
- Bliss, L., McCabe, A. (2012). Personal Narratives: Assessment and Intervention. *Perspectives on Language Learning and Education*, 19:130-138.
- Bloom, A, Critten, S., Johnson, H. and Wood, C. (2020). Evaluating a method for eliciting children's voice about educational support with children with speech, language and communication needs. *British Journal of Special Education*, 47(2), 170-207. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12308>, <https://nasenjournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1467-8578.12308>
- Bražienė, N., Jurevičienė, M., Kovienė, S., Daniutė, S. ir Razmaitė, D. (2022). *Bakalaurų baigiamojo darbo rengimo, gynimo ir vertinimo metodinės rekomendacijos*. Šiauliai: Šiaulių akademija.
- Content analysis. (n.d.). <https://www.scribbr.com/methodology/content-analysis/>
- Ceron, M. I., Pagliarin, K. C., Keske-Soares, M. (2013). Advances of the Treatment of Children with Phonological Disorders. *International Archives of Otorhinolaryngology*, 17(2), 189-195. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4423316/>
- Charman, T., Ricketts, J., Dockrell, J. E., Lindsay, G. & Palikara, O. (2015). Emotional and behavioural problems in children with language impairments and children with autism spectrum disorders. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 50(1), 84–93. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12116>
- Currie, M. (2022). *10 reasons to consider a speech and language assessment for your child*. <https://www.mabletherapy.com/ten-reasons-why-you-should-consider-getting-a-speech-and-language-assessment-for-your-child>

- Dockrell, J. E., Howell, P., Leung, D., Fugard, A. J. B. (2017). Children with Speech Language and Communication Needs in England: Challenges for Practice. *Frontiers in Education*, 2(35), 1-15.
- Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N.. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: Kokybinis interviu. Vadovėlis.* Vilnius: VĮ Registrų centras. [https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/6bc9b0c7-425b-4420-a2cd-e6ec2d12, A., 736a/content](https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/6bc9b0c7-425b-4420-a2cd-e6ec2d12_A_736a/content)
- Gaulienė, V., Giedrienė, R., Grikainienė, L. (2002). *Kalbos tyrimas.* Vilnius: Žuvėdra.
- Glebuviene, V.S., Mazolevskienė, A., Molekevičienė, O., Gaudauskienė, V., Palačionienė, L., Stupienė, V., Dragūnavičius, K.. (2014). *Urtės ir Motiejaus diena : 5–7 metų vaiko kalbos raidos vertinimo metodikos vadovas.* p.121. Kaunas: Vitae Litera.
- Greig, A., Taylor, J. & MacKay, T. (2013). *Doing Research Research with Children.* London: Sage. [https://www.researchgate.net/publication/235450951 Doing Research With Children](https://www.researchgate.net/publication/235450951_Doing_Research_With_Children)
- Gooden, C., Kearns, J. (2013). The Importance of Communication Skills in Young Children. *Research Brief, 1-4.* <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED574738.pdf>
- Elleseff, T. (2017). The Importance of Narrative Assessments in Speech Language Pathology (Revised). *Smart Speech Therapy.* <https://www.smartspeechtherapy.com/revised-narrative-assessments-in-speech-language-pathology/>
- Feldman, H. M. (2019). How Young Children Learn Language and Speech. *Pediatrics in Review*, 40 (8), 398-411.
- Fulcher-Rood, K., Castilla-Earls, A. P., Higginbotham, J. (2018). School-Based Speech-Language Pathologists' Perspectives on Diagnostic Decision Making. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 27, 796-812.
- Daniel P. Hallahan, D.P., Kauffman J.P., Pullen, P.C. (2014) *Exceptional Learners An Introduction to Special Education:Twelfth Edition.*p.1-542. Edinburgh Gate: Pearson Education Limited. ISBN 10: 1-292-02258-2
- Huang A., Siyambalapitiya, S., Cornwell, P. (2019). Speech pathologists and professional interpreters managing culturally and linguistically diverse adults with communication disorders: a systematic review. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 54(5), 689-704. Doi:10.1111/1460-6984.12475
- Immordino-Yang, M., Gardner, H. & Damasio, A. (2016). Emotions, Learning, and the brain. *Research Gate*, 3(2), 211 –219. DOI: 10.1177/2372732216656869
- Indrayani, N. (2016). *Language development at early childhood.* *IECO*, 1, 279-289.

- Ireland, M., McLeod, Sh., Farquharson, K. and Crowe, K. (2020). Evaluating Children in U.S. Public Schools With Speech Sound Disorders. *Top Language Disorders*, 40(4), 326–340. <https://alliedhealth.ceconnection.com/ovidfiles/00011363-202010000-00005.pdf>
- Ivoškuvienė, R., Bražienė, N., Lukšienė, L. (2016). Mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokyklinis nerimas ir jo įveikimo būdai. *Mokytojų ugdymas*, 26(1), 25-41.
- Kairienė, D., Dainiūtė, S. (2015). *Teoriniai vaikų garsų tarimo sutrikimų identifikavimo ir diferencijavimo aspektai. Vaikų kalbėjimo ir kalbos vertinimas, sutrikimų diferencijavimas ir identifikavimas. Metodinė priemonė*. Vilnius: LLA ir LR ŠMM Ugdymo plėtotės centras. https://educationdocbox.com/Language_Learning/99022133-Vaiku-kalbejimo-ir-kalbos-vertinimas-sutrikimu-diferencijavimas-ir-identifikavimas.html
- Kaderawek, J.N.(2015). *Language disorders in children: Fundamental concepts in assessment and intervention. 2nd edition. p.1-442*. New Jersey: Pearson Education Inc.. ISBN 10: 0-13-335202-1.
- Kantanavičiūtė, R. (2015). Interprofesinės pagalbos teikimas ankstyvojo amžiaus mikčiojantiems vaikams: tėvų patirtys. *Specialusis ugdymas*, 1(32), 11-30.
- Kasputytė, I. (2019). *Kalbos sutrikimų prevencijos modelis. Kas tai?* <http://www.svietimonaujienos.lt/kalbos-sutrikimu-prevencijos-modelis-kas-tai/>
- Katz, L. A., Maag, A., Fallon, K. A., Blenkarn, K. & Smith, M. K. (2010). What makes a caseload (un)manageable? School-based speech-language pathologists speak. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 41(2), 139–151. [http://doi:10.1044/0161-1461\(2009/08-0090\)](http://doi:10.1044/0161-1461(2009/08-0090))
- Kellett, M. (2011). Engaging with children and young people. *Centre for Children and Young People: Background Briefing Series No. 3*. https://epubs.scu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1029&context=ccyp_pubs
- Krueger, B. I. (2019). Eligibility and speech sound disorders: Assessment of social impact. *Perspectives of the ASHA Special Interest Groups*, 4(1), 85–90. doi.org/10.1044/2018_PERS-SIG1-2018-0016
- Hallahan, D.P., Kaufmann J.M., Pullen, P.C. (2014). *Exceptional learners. Introduction to special education. p.1-521*. USA: Pearson Education limited. ISBN 10: 1-292-02258-2; ISBN 13: 978-1-292-02258-1
- Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (1991)
- Lietuvos aidas, 1991-08-06, Nr. 153-0. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480?jfwid=>

- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2004). Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos logopedo pavyzdinis pareigybės aprašymas. *Valstybės žinios*, 132-4722. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.240011>.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2011). Specialiosios pedagoginės pagalbos asmeniui iki 21 metų teikimo ir kvalifikacinių reikalavimų nustatymo šios pagalbos teikėjams, tvarkos aprašas, Nr.V-1228. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.403927/asr>
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija „Mokinių turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių grupių nustatymo ir jų specialiųjų poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas“. (2011). *Valstybės žinios*, 2011-07-21, Nr. 93-4428. Vilnius. Atnaujinta: 2021-09-12. <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.404013>
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įsakymas „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos logopedo pavyzdinio pareigybės aprašo“ (2004). *Valstybės žinios*, 2004-08-26, Nr. 132-4772 . <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.240011>
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įsakymas „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo“ (2011). *Valstybės žinios*, 2011-07-20, Nr. 92-4395. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.403927/asr>
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Kalbos įvertinimo kortelių formos“ (2004). Nr. ISAK-1233. https://kalbos_vertinimo_kortels-1.doc
- Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija „Švietimas šalyje ir regionuose. Įtraukusis ugdymas“. (2022). Vilnius: NŠA. <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/08/Svietimas-Lietuvoje-2022-web.pdf>
- Lietuvos logopedų asociacija (2015). *Vaikų kalbėjimo ir kalbos vertinimas, sutrikimų diferencijavimas ir identifikavimas. Metodinė priemonė*. Vilnius: Lietuvos logopedų asociacija ir LR ŠMM Ugdymo plėtotės centras. https://www.logopeduasociacija.lt/wp-content/uploads/2021/10/6_priedas_Metodinis_leidiny.compressed_1_1-2.pdf
- Makauskienė, V., Ivoškuvienė, R. (2022) *Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai. Logopedijos vadovėlis*. Kaunas: UAB „Vita Litera“.
- Martin, N. (2022). *Identifying speech, language and communication needs with WellComm Primary*. <https://www.gl-assessment.co.uk/case-studies/identifying-speech-language-and-communication-needs-with-wellcomm-primary/>
- Merrik, R., Roulstone, S. & Hayett, L. (2004). Children's views of speech and language therapy in school: Consulting children with communication difficulties. *Child Language Teaching and Therapy*, 20(1), 55-73.

- <https://www.researchgate.net/publication/249822532> Children's views of speech and language therapy in school Consulting children with communication difficulties
- McLeod, S. & Baker, E. (2017). *Children's speech: An evidencebased approach to assessment and intervention*. Boston, MA: Pearson Education.
- <https://www.researchgate.net/publication/303840953> Children's speech An evidence-based approach to assessment and intervention
- McLeod, S. & Verdon, S. (2014). A review of 30 speech assessments in 19 languages other than English. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 23(4), 708–723. https://doi.org/10.1044/2014_AJSLP-13-0066
- McLeod, Sh. & Verdon, Sh. (2017). Tutorial: Speech Assessment for Multilingual Children Who Do Not Speak the Same Language(s) as the Speech-Language Pathologist. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 26, 691–708. https://pubs.asha.org/doi/pdf/10.1044/2017_AJSLP-15-0161
- Ortiz, S. O., Ochoa, S. H. & Dynda, A. M. (2012). Testing with culturally and linguistically diverse populations: Moving beyond the verbal-performance dichotomy into evidence-based practice. *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues*, 526–552.
- Pennington, L., Goldbart, J. & Marshall, J. (2004). Speech and language therapy to improve the communication skills of children with cerebral palsy. *Cochrane Database: Systematic Reviews*, 2. doi: 10.1002/14651858.CD003466.pub2 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8407241/>
- Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Speech Language Pathology Voice and Swallowing Center of Maine (2020). *Speech & Language Assessment*. <https://www.mainespeechtherapy.org/content/4030/ssessment/>
- Squires, K. (2013). Addressing the shortage of speech and language pathologists in school settings. *Journal of the American Academy of Special Education Professionals*, Winter, 131–137. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1135588.pdf>
- Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.
- Williams, C. J., McLeod, S.(2012). Speech-language pathologists' assessment and intervention practices with multilingual children. *International Journal of Speech and Language Pathologists*, 14(3), 292-305. DOI: [10.3109/17549507.2011.636071](https://doi.org/10.3109/17549507.2011.636071)

PRIEDAI

Priedas Nr.1

PUSIAU STRUKTŪRUOTO INTERVIU KLAUSIMAI

1. Gal galėtumėte papasakotumėte jūsų patirtis, kaip ruošiatės išsamiam logopedinio tyrimo vertinimui? *Papildomas klausimas:* O kokią informaciją apie vaiką gal papildomai surinkote?
2. Kaip jūs apibūdintumėte logopedinio vertinimo sampratą? – kaip jūs apibūdintumėte, kas yra geras logopedinis vertinimas (kokie jūsų manymu yra gero logopedinio vertinimo požymiai). *Papildomas klausimas:* Gal norit ką nors papildyti?
3. Kokios jūsų patirtys, pildant logopedinio vertinimo turinį pateiktą logopedinio vertinimo medžiagoje (kortelėse)? Pasidalinkite, kaip jums sekasi dirbti su vertinimo metodikomis/instrumentais (kaip sekasi juos pildyti)?
4. Kuo dar norėtumėte pasidalinti apie savo logopedinio vertinimo patirtis vykdant vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos vertimo procesą? Gal su kokiais sunkumais/iššūkiiais susiduriate?
5. Kokios jūsų patirtys formuluojant logopedinio vertinimo išvadas ir rekomendacijas? Gal su kokiais sunkumais/iššūkiiais susiduriate?
6. Kas galėtų jums padėti atlikti vertinimo procesą efektyviau? Kaip manote, ką būtų galima padaryti, kad vertinimas būtų efektyvesnis ir kas galėtų jums padėti?